

GÂNDIREA

LITERARĂ ARTISTICĂ SOCIALĂ

ANUL I. No. 21. 5 MARTIE 1922

DEMIAN

BASM.

CUPRINSUL:

Nichifor Crainic (Fântânile trecutului) — Ștefan Popescu (Ceramică) — Ion Agârbiceanu (Dura Lex) — Ion Piliat (Padurea din Valea Mare) — * * * (Când știu că peste front e casa mea. Războiul) — Al Davilla (Dintre cei răposați: Carmen Sylva, Dadu Filipescu, Mircea Rosetti) — C. Robul (Scrisorile unui răzăs) — G. Talaz (Belșugul amar) — Adrian Maniu (Vrăjitorul apelor) — Emil Puscaru (Jealismul în politică) — Andrei Braniște (O colonie culturală a Franței? — Desene de Dna Nora Jean Steriade și Demian.

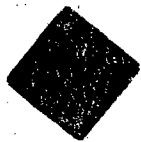
Cărți și reviste, Cronica măruntă.

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38

(In casele proprii) + + + (Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000,000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare | cu 5% netto

Primește depuneri în cont curent

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi hipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante)

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativeior.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Capital : Lei 50.000,000

Rezerve : Lei 16.000,000

Filiale: Existente : Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare : Timișoara.

Secția de Mărfuri:

309-6...6

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru coloniale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială:

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă:

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incasări, Împrumuturi pe gaj, Conturi curente.

Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, Devize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește :

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

REDACȚIA
ȘI ADMINI-
STRAȚIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
CLUJ
=

Gândirea

LITERARĂ-ARTISTICĂ-SOCIALĂ

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTOR: CEZAR PETRESCU.

ANUL I
No. 21

1 MARTIE
1922

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50
=

CERAMICĂ

În ultimii douăzeci de ani s'a vorbit mult de stilul românesc în artă, s'au făcut chiar multe încercări și bine înțeles foarte rar și numai parțial reușite. Mai întâi un stil național în artă, nu se poate crea numai de un artist sau de o generație de artiști chiar. Trebuie eforturi îndelungate și continue în vederea acestui scop, și făcute nu cu intenția patriotică de a crea un stil a parte al națiunii tale, ci ca o trebuință organică de a te exprima în anume fel. Stilul este eflorescența unei nații, conștiente de forța și individualitatea ei, ajunsă în toate direcțiile la maturitate. Or, cum nu e cazul nostru, evident că încercările ce se fac, oricât ar fi de meritorii, rămân bune ca document pentru mai târziu. Acest adevăr, pe care e bine să-l avem în minte, nu trebuie însă să ne descurajeze și să părăsim ori-ce efortare. Din contra o analiză îndelungată și conștincioasă va putea în viitor servi de bază acestui stil și rolul cercetătorilor de azi, deși mai modest, nu este mai puțin meritos ca al ziditorilor de mâine.

De acea ori-ce contribuție, cât de mică, trebuie înregistrată, analizată, și pe cât posibil situată în mișcarea generală care, repet, va fi o luptă lungă și anevoioasă.

* * *

Una din caracteristicile artei noastre decorative naționale e poate tocmai... ipsa ei! Nevoia de a crea forme noi, nu am simțit-o și în primitivitatea vieții noastre ne-am mulțumit să putem înfiori cu ornamente, obiectele uzuale ale căror linii noi nu le-am modificat. Ne-am mulțumit ca ele să răspundă

FÂNTÂNILE TRECUTULUI.

*Fântâni la drumul vechi de țară,
Așezăminte strămoșești,
Ce adânciți lumini cerești
În apa clară;*

*Bătrâne danii din străbuni,
Mulțimea veșnic crezătoare
Vă soarbe apa făcătoare
De — minuni.*

*Ce brusc — nedeșteptat ecou
Mă ulule din când în când
Pe urma gloatelor de rând?
Sânt Omul-Nou:*

*Mă nchin la sori nerăsăriți,
Pegasu-mi paște
Pe câmpii încă ne'nverziti
Sub talpă-mi zac dușmani striviți
'Nainte de-a se naște.*

*Cavântul meu e profecie:
Boltește noul firmament
Vestind a treia împărăție
Și-al treilea Testament.*

*Pictesz icoane noi — de stinți
Ce vor să vie,
Izbesc în stâncile fierbinți
Și-aștept — o nouă apă vie.*

*Dar arșița și praful greu
Cu jar m'adapă...
... Și-mi plec pe vechea voastră apă
Armura secolului meu.*

*Mă uit: din unda liniștită
Vreau chipul nou să mi-l adun,
Dar de sub casca-mi oglindită
Imi râde, veșted — un străbun.*

NICHIFOR CRAINIC.

unei trebuințe, fără să ne mai gândim că în afară de ornamentare mai pot avea și o formă estetică. În fond, trebuie să avem curajul s'o spunem, am avut o artă barbară. Poate tocmai de aceea broderiile, ornamentele de pe țesături sau obiectele uzuale, le întâlnim la multe dintre popoarele primitive, le găsim în săturile care au descoperit arta cioplită din prima perioadă creștină, în Norvegia, le vedem în Tunis, în Cordileni, etc. Sânt combinații elementare de linii simple, date de cele mai multe ori de însăși natura suportului aceluși decor, fără intenția de a îngriji raporturile, fără preocupările unui tot decorativ.

Aceasta se vede și la noi aproape în toate ramurile artelor decorative și e una din slăbiciunile, dar și din calitățile noastre. Noi am reușit să atragem atenția nu prin linia monumentală, elegantă

sau expresivă, puternică sau delicată, ci prin minuțiozitatea prețioasă, prin distincția și gustul aplicării ornamentului, prin finețea, discreția sau vioiciunea culoarei. Deci, calități de mari creatori pe terenul artei decorative până acum n'am arătat, ci numai aptitudini de decorații ornamentali.

Reflexiile acestea le făceam cu ocazia unei expoziții de ceramică a Doamnei Nora Jean Steriadi. D-sa are mentul real de a fixa o etapă în dezvoltarea olăriei. Ce s'a făcut până acum pe terenul ceramicii, a fost atât de neserios încât nu merită să fie menționat. Fără să exagerăm meritele Doamnei Steriadi, D-sa a înțeles însă câteva principii esențiale: că sensibilitatea intimă cu care artistul întrebuințează elementele ce are la îndemână, îi poate adesea înlocui cunoștința mai adâncă profesională; că fie care material îți indică el singur cea ce trebuie să

faci, Pe un vas smălțuit dacă vei desina linii sau unghiuri trase cu rigla, motive de broderie determinate de firul pânzei, — (Brumărescu, scoala de ceramică de la Tirgujiu, Cocioc, etc.) — comiși greșii de analfabet. D-sa a înțeles farmecul ce presintă stingăcia desenului în decorația ornamentală, candoarea naivă a unui suflet pios față de natură, dar care nu are știința și îndemânarea necesară cu care ușor se poate cădea în platitudine sau are de multe ori pot fi nepotrivite cu primitivitatea formelor generale,

La asta a fost ajutată pe de o parte de mediul artistic în care a trăit pe de alta de studiul îndelungat al străchinilor românești, — colecția unică de străchini ce posedă e demnă de orice muzeu, — apoi și de studiul vaselor sășești, atât de apreciate în ultimul timp. A mai fost ajutată și de altă împrejurare: neurmînd de cît foarte puțin o școală de desen și deci desenînd naiv în mod natural, e mult mai apoape de felul de exprimare al olarilor primitivi al căror stil și l-a însușit. Evident că dacă n'ar fi avut gustul distins înăscut, dacă n'ar fi avut o reală simțire de artist, n'ar fi știut să discerneze și să combine elementele cu care să facă ceva interesant. Apoi un instinct de măsură, fără care o tă decorativă nu poate exista, o ușurință și bogăție de invenție, toate aste daruri absolut necesare unui temperament de decorator sînt înăcute la D-sa.

Cea ce Dna Steriadi a realizat până acum e în adevăr de mare merit, dar privit dintr'un punct de vedere mai înalt, e numai o omisiune; — de acum în coio o așteaptă eforturile cele mari. Realizarea sa este mai mult un dar de la Dzeu, și ar fi păcat să nu dînsvoite atât de frumoase calități. Rusticitatea vaselor Dsale are mult farmec, dar pentru ca ceramica aceasta să se ridice la înălțimea unei opere decorative, trebuie să folosească elementele rustice numai ca o temelie pentru căldirea aței sale, să fie numai ca un punct de plecare și un leit-motiv al creației. Să nuse mîrginească numai la rusticitate, dentru asta însă empirismul nu e de ajuns.

It trebuie studiu, cercetări migăloase și răbdătoare pe terenul practic al execuției, studiul smalțurilor, al materiei, cu toate diver-

șele ei posibilități și transformări. Apoi studiul teoretic: priceperea adâncă a legilor ritmului și armonici formelor sau liniilor, fără care nu există artă decorativă: aprofundarea experiențelor făcute de generații de artiști din toate timpurile și de toate națiile. Stăpână pe elementele acestea, cu intuiția sigură a gustului său, va putea atunci discerna din folclorul nostru

decorativ, ce e apt să poată fi transformat sau servit de bază pentru noui probleme decorative și va putea deci crea o operă care să constituie o etapă în arta noastră națională.

Dacă însă nu va putea duce mai departe eforturile începute, ori cite merite ar avea, opera nu va rămâne în istoria artelor de cît o efortare de diletant.

ȘTEFAN POPESCU

DURA LEX

Mătușa Veronica, după ce trase un restimp cu urechea la crăpătură, deschise cu grije ușa, lăsând în tindă sapa. Era desculță, cu picioarele pline de pământ negru. Șorțul vechiu era prins în brâu de două părți, și în poală purta câțiva pumni de fărână, de lugeri fără vlagă, rupți din cartofii pe care i-a pus acum în cuburi. De două ceasuri lucrase în grădină, făcând cuiburi în pământul săpat mai înainte, și punând cartofi scoși atunci din pivniță, plini de lugeri subțirei, strâmbi, de-o culoare bolnavă, ca și când ar fi fost plini c'o apă tulbure.

La început se strecura din când în când în tindă și asculta la ușe, dar repede fu cuprinsă de fiorii muncii, și își uită să mai asculte. Lumina soarelui de primăvară, mirosul pământului umed și al buruienilor ce crescuseră mari pe lângă gard, îi amețise capul ei bătrân, și în loc să se gândească la cel ce boala în păcelul din casă, se trezi cu gândurile departe, la muncile de vară, la prășit, la secere la strânsul fânului, la culesul acestor cartofi pe care-i ascundea în pământul gras și bine lucrat.

Când astupă cel din urmă cuib, îi veni de-odată în minte bolnavul ei, și un junghiu i se puse la inimă: cum l-a putut uita atîta vreme? Și cu sapa în mână, pășind larg peste moviștele negre, se grăbi spre casa bătrână.

Dar, ascultând la ușe, se liniști. «De bună seamă doarme», își zise bătrâna, „doarme așa cum l-am lăsat”. Intră în vîrfurile degetelor în casă, dintr'o aruncătură de ochi îl

văzu nemișcat în pat. Nu se auzea răsufletul bolnavului, respirarea aceea grea, care de-o jumătate de an sa făcea tot mai șuerătoare cu fie care zi. „Doarme adânc”, își zise bătrâna. „Ia să-i deschid eu puțin ferestile să-i între în casă minunea lui Dumnezeu de-afară”.

Cum lucrase vreme îndelungată în grădină, bătrâna simți, de cum deschise ușa, aerul acru din casă. Nici odată nu-i păru atât de înăbușitor ca acum.

Ea deschise ferestile și aerul proaspăt, îmbălsamat, al primăverii năvăli în odaie. Era atîta liniște în casă, în curte, pe uliță, încât se auziau limpede ciripitul paserilor în grădină, și vuetul răulețului de munte, care, ascuns de case, de arinii de pe mal, își frîngea undele repezi de bolovanii albi și lucii din alvie, la câteva zvârlituri de băț de casa Veronicăi.

Mătușa stătu, cu gândul pierdut, privind prin fereastra deschisă. „De-acum”, își zisea, „o să se întrezeze și Dumitru. Iacă, abea a dat gură de primăvară, și el a căzut într'un somn adânc, cum nu dormise de-o jumătate de an. Se va înzdrăveni, cum crezuse ea totdeauna. Dacă se'ntorcea pușcat, cu o mână ori cu un picior tăiat, ea n'ar mai fi avut o singură zi bună. De câte ori nu i s'a întreecat sufletul când vedea pe alte mame că mai pot glumi cu câte-un schilav în casă. De ea, Dumnezeu s'a îndurat. El care știe toate, știa că ea, Veronica, n'ar mai fi putut trăi dacă Dumitru i s'ar fi întors neom din războiu. Tusăa aceea ce-i hărăia în piept o să-i treacă,

Din tusa nu moare nime, mai ales dacă-i tinar și voinic. Dumitru slăbise, dar ea era încredințată că se va întrema iar, și, într'o jumătăl' de an, nu se gândi o singură dată că Dumitru ar putea muri.

Intorcându-se dela fereastră mătușa Veronica porni spre ușe. Avea să curețe cărarea în grădină, să mai sape de-un strat. Abea acum văzu că țolul cu care se acoperea bolnavul era mototolit la picioarele lui Dumitru, și că el stă cu capul strâmb pe perină. Când intră din lumina orbitoare de afară în odaia cu geamurile cât palma, ea nu luase în seamă decât că Andrei doarme nemișcat.

Se opri, luă țolul, îl trase cu greu de subt picioarele lui Dumitru, îl învăli pe bolnav, apoi încet, pipăit, cercă să-i așeze capul mai bine pe perină.

Dar abea-l atinse, și ea se trase îngrozită înapoi; era rece ca ghiața. Ea se uită prostită prin geamul deschis, și urmări multă vreme o coșofană care sărea, făcând un tărăboiu asurzitor, din par în par, de-asupra gardului de către uliță. Bătrâna urmărea paserea, părând a se încredința astfel că nu s'a petrecut nimic.

Cu sufletul întărit, se aplecă din nou asupra lui Dumitru, și încearcă să-i pună capul mai bine pe perină. Aceeași răceală o pătrunse, și bătrâna, înghețată de spaimă, începu să-l pipăe, se plecă la gura lui închisă să-i simtă respirarea, începu să-l strige pe nume, să-l miște.

Dar nici un semn de viață nu mai putu prinde. Dumitru părea acum și mai slab, și mai uscat, în liniștea morții. Umerii obrazilor împungeau prin pelița galbenă, întinsă, obrazii căzuseră adânc, și ochii închiși erau și mai cufundați în fundul capului. Nepăsător la strigătele, la bocetele bătrânei, el sta cu capul strâmb, cu buzele vinete și apăsa greu pe perina pătată de sudoarea carea încă nu se sbicise.

În zeci de chipuri cercă bătrâna să-i prindă un semn de viață. Și părea cu neputință să fie mort. Plânse și se boci mereu, chemându-l pe nume până ce se încredință că nime n'o mai aude.

Atunci tăcu de-odată, își făcu o cruce largă, aprinse o luminiță de ceară, i-o puse mortului la căpătăiu, trase un scăunel lângă pat, șezu frântă pe el, și până seara nu se mișcă de lângă mort. Când

PĂDUREA DELA VALEA-MARE.

*O simți deodată toată, cu o cutremurare,
Cum stăpânește peste micimea ta de om,
Cu mii de trunchiuri albe și cu un singur dom
Fremătător, — pădurea de fagi din Valea-mare.*

*Aicea omenirea te lasă pic cu pic:
Începi de traiu-ți silnic și strâmt să te desferici,
Înveși, uimit, să întri în codri ca 'n biserici,
Și că mai sfânt pe lume nu poate fi nimic.*

*De cât această pace în razele 'nserării,
Când se târăsc, alături de netede tulpini,
Din arborri aevea alți arbori mai senini,
Când frunzele au glasul dumnezeesc al mării,*

*Și când, legându-ți pașii de cale, te-ai oprit
Sub fagii 'nalți, în templul adevărat al firii,
Ca un bolnav de suflet redat tămăduirii,
La jghiabul care curge cu șipot potolit.*

Florica 1920.

ION PILLAT.

se sculă avu conștiința limpede că viața s'a sfârșit și pentru ea.

Își înștiință vecinele, iar ea începu să alerge la preot, la clopotar, la cântăreții dela biserică, la dascălul din sat. Se întoarse numai noaptea târziu.

Până'n ziua înmormântării nime nu văzu o lacrimă în ochii mătușii Veronica. Deși nu puse nici mâncare nici băutură pe limbă, deși nu închise un ochiu două nopți, ea părea mai în puteri decât ori când. Alerga neobosită, se purta mai dreaptă, glasul ei pierdu mult din hodorogeala bătrânețelor parc'a întinerit; alerga și se frământa încât părea că se pregătește de nuntă, nu de înmormântare.

Își vându vițelul și cei doi purcei, își vându fânul care-l mai avea în sură; deșertă coșurile de grăunțe, trimițând la moară cinci saci plini. A doua zi porni la oraș, cumpără vase, cumpără opinci. Apoi chemând pe o rudenie îndepărtată, se duse la primărie și făcu scrisoare de danie pentru casă și trei stori-

cele de moșie pe care le avea. Din casă începu să împartă tot ce avea: haine, vase, lavițe, numea fiecare lucru al cui să fie, și le spunea că pot să le ridice îndată după înmormântare.

Creștinii se uitau la ea tot mai mirați. Întâi crezură că vrea să facă o pomană să-i bată pe cei mai auși din sat. Unii îi dădeau dreptate, zicând că atâta băiat avuse și ea, și se cade să-i pună pomeană mare. Alții ziceau că e păcat de Dumnezeu să-și dea pânea dela gură, în scumpetea aceasta. Cine o va mai ajuta pe ea să pună la loc ce împrăstia acum cu amândouă mâinile?

Dar, dela o vreme, oamenii începură s'o privească tot mai mirați. Mai ales după ce-și dădu, cu scrisoare la primărie, casa și moșia.

Însuși primarul rămase uimit de hotărârea bătrânei, și încercă în fel și chip, să mai amâne scrisoarea de danie.

Dar mătușa Veronica fu neduplecată.

— Păi bine, mătușo, dacă-ți dai casa de-acum, ce te-î face când te-or pune în drum?

— Pe ciné?

— Pe dumneata!

Bătrâna se mulțumi să facă un gest cu mâna, care însemna: de pe partea mea să nu te doară pe Dumneata capul!

În ziua înmormântării se răscolise satul întreg. Șapte femei, puse anume, chemară la pomana pe toata lumea. Se știa că s'au copt colaci pentru satul întreg, că se vor împărți vase, s'a adus un butoiș de rachiu și unul de vin, că s'au pregătit mancarile de dulce. Se urnira din borșelele lor și jarancele cele mai bătrane și boinave, ȝiganci pe care de-un an nu le mai vazuu nime la cerșit prin sat.

Trei preoți făcură slujba înmormântării înainte a unei mulțimi cum nu se aduna nici la moartea celor mai bogăți din sat. Toți cantareții de strana incunjurară pe diac, și se sluji un prhod de să-i ramână pomina.

Pana seara târziu fu curtea plină de oameni, care se infruptara din pomana lui Dumitru. Cei din urmă se departară galagioși de băutura cea multă.

Și, în toată vremea asta, mătușă Veronica, întinerita, sprintena, se purta printre mesele înșiruite în curte, indemna la mâncat și la băut, împărțea vase, opinci, panză, iar în spre seară începu să-și împartă și lucrurile din casă. Nu mai ramase decât patul în care boise și murise Dumitru.

Matușă Veronica după ce rămase singura arunca la câinii care dădeau țarcoale prin curte, oasele, scutura starmiturile, și, după ce se încredința că nu mai ramasese nimic din mancare și bautura, intra în casa, incuie ușa, și se sui în patul în care murise Dumitru.

Își puse mâinile cruciș pe piept, închise ochii, murmură în gând o rugaciune, și așteptă să-i vină moartea. Ea era încredințată că va muri în noaptea asta. Din clipa în care simți raceala trupului lui Dumitru, ea știa că va muri.

Ea murise în clipa aceea, și numai dorința de-ai face o îngropăciune trumoasă lui Dumitru, de-ai pune pomana bogată, o ținuse încă în viață aceste trei zile.

În gând ea mulțumea lui Dumnezeu că i-a dat putere să poată ȝriji de înmormântarea lui Dumitru, și-i mulțumea că a rânduit

așa: să moară îndată după copilul său.

Nu-i părea rău după nimic. Se grăbea să-l ajungă pe Dumitru, să-i poarte de grije și în lumea cealaltă, cum i-a purtat aici. Era așa de slab și așa de prăpădit! Va avea încă nevoie de ea și pe celalalt tărâm!

Se bucura că n'a mai lăsat nimic după ea: a împărțit, a dat tot ce-a avut. Acum poate muri liniștită.

Ruptă de oboseală bătrâna adormi îndată, și durmi buștean până dimineața. Soarele era de-o suliță pe cer când se trezi. Era buimăcită, privi prin casă aiurită, și cum, afară de patul în care zăcea, nu mai era nici un lucru în odaie, iar păreții erau goi, ea nu-și putu da seama unde se află. Într'un târziu privirile îi căzură pe fereastra deschisă, și de-aici înțelese mai întâi că-i la ea acasă.

Se ridică într'un cot, dar ameți repede, casa începu să se învârtă, și ia își lăsă capul din nou pe perină. Inchise ochii și ațipi. Vedenii strani i se arătară, într'un vârtej nebun.

I se învârtea ceva ca un ghem și în cap, și în deșerturile din pânțele. Amețea tot mai tare, deși era culcată. Dela o vreme începu să se țină cu mâna de marginea patului: să nu se răstoarne.

Bătrâna se gândea: „Poate am început să mor și acum sunt pe drum către lumea cealaltă“. Stătu vreme îndelungată prinsă în vârtejul acela amețitor.

De-odată subț fereastră se auzi un cucurigat răsunător ca o trimbiță. Bătrâna deschise ochii. „E cocoșul nostru“ zise ea. Și își aduse numai decât aminte că a seară, când și-a împărțit ȝăinile la femei, n'a fost chip să poată prinde cocoșul. „Așa dar' sunt mereu

acasă?“ se întrebă ea, și se ridică iar într'un cot.

Casa nu se mai învârtea cu ea. Se sculă din pat, dar simți ca o prăpastie arzătoare în deșerturile din pânțele. Și de-odată simți o sălbatică poftă de mâncare. De trei zile nu mâncase.

Puierile îi reveniră, amețala trecuse. Căuta cu privirile încruntate după o bucată de pâne. Dar zadarnic scotoci prin toate ungherele din casă. Eși atunci în tindă, căută pe vatra dela cuptor, răsturnă piatra din gura acestuia și privi furioasă înăuntru. Cu cât căuta mai mult, cu atâta îi creștea o furie pe care n'o înțelegea, de care nu-și dădea seama. „O bucată de pâne! Cum să nu ȝăsesc o bucată de pâne?“ își zicea mereu, căutând acum prin curte, unde fusese mesele pentru pomana.

De odată zări vârat în gard un colț de colăcel. Îl zmulse cu mânie, și colții ei bătrâni, și ȝingii, începură să sfâșie. Fălcile-i trozneau din încheeturi. Lacrimi se iviră fără să-și dea ea seama în ochii ei mici și aprinși. Dar pânea se topi îndată. Zadarnic căută gardul de-arândul, doar de va ma aila o bucată.

Se opri, se gândi puțin și clătină din cap. Nu! Nu va cere dela vecine! Și de-odată porni cu pași hotărâți spre casa bătrână.

Într'un colț al podului, într'o ladă veche, pusese înainte cu trei ani, nește secară. Erau coade nefolositoare, își și uitase de-atunci de ele. Acum își aduse aminte de secară aceea c'o limpezime uimitoare. Părea că numai ieri a pus'o acolo.

Se urcă în pod, dibui un sac, ȝăsi secară plină de praf și de ȝăngăni, o bagă în sac, și, scoborându-se, o dășăgi, o luă în spate și porni cu ea la moară.

Furia i se potolise, știind că va avea ce să mănânce. Bătrâna, cum mergea cu sacul în spate, simți un desgust adânc față de sine însăși, și o descurajare îngrozitoare. Se întreba: Pentru ce mai vreau să trăesc? Dar vreau eu să mai trăesc? Dacă nu, de ce această batjocură pe mine?

Și, tot la căți-va pași, se oprea, hotărâtă să arunce sacul din spate, să se întoarcă acasă. Dar, tot de-atâtea ori, în deșerturile din ea se deștepta ca o prăpastie arzătoare, și ea înainta din nou, deșelată, ȝătâind, spre moară, cu pânea în spate.

I. AGÂRBICEANU.

DINTRE CEI RĂPOSAȚI

Carmen Sylva

Acum, eram coșcogea găliganului de vre o 18 ani.

Eiisabeta, Doamna de altă dată, era Regina României și celebra Carmen Sylva. Mărirea însă nu schimbaseră inima.

Intr'o zi, la Castelul Peleş nou clădit, dânsa citea, în față unor privilegiați, printre care se afla și tatăl meu, o novelă nouă, scrisă de Ea cu abundența cunoscută. Era vorba de un flăcău care iubea o fată din acelaș sat Flăcăul căzuse la sorți; dar mai bine de cât să se supună soartei neindurate, fugi în munți și se ascurse într'o peșteră. Fata își lua și ea lumea în cap, într'o noapte, pe furtună îngrozitoare fata se adăpostii într'o peșteră întunecoasă. Era din întâmplere, tocmai peștera unde se ascunsese flăcăul. Iubiții bine înțeleși, nu se văzuseră unul pe altul, dar, la lumina unui fulger, se zăriră și se recunoscură. Atunci fata rosti un lung discurs, foarte frumos de altminteri.

Privilegiații se prăpădeau cu firea, care mai de care mai entusiast. Eu însă, proaspăt eșit din liceu, bacalariat în litere, imbibat cu frumoasele pilde ale marilor scriitori, tăceam mâlc. Carmen Sylva băgă de seamă și îmi zise: — „Ce lucru nu-ți place aci Alexandre? Văd că te jenează ceva“.

Tatăl meu aruncă la mine niște priviri de mă vâra în pământ. Carmen Sylva, observând aceasta, zâmbi și odăogă: — spune, spunel nu te speria de ochii Generalului!“.

— Imi adunai atunci puterile și zisei: — Iacă, Doamnă, ce e! Când iubiții se recunosc, la lumina fulgerului, nu mai pot rosti, cred eu, nici un cuvânt, dar mite un discurs întreg ..

— Atunci? Ce să faci? întrebă Carmen Sylva.

— Să se îmbrățișeze! răspunsei.

— Așa e! îngăimă Carmen Sylva, și cu mâinile ei mici și albe rupse în bucățele foile cu discursul.

Privilegiații se văicăriră, care mai de care de așa prăpăd, iar apoi aprobară cu entuziasm, nu firește părerea mea, dar gestul magnanim al Reginei.

Carmen Sylva era un suflet ales poet peste care se revărsase cândva talazul bazaconilor sentimentale germane.

Războiul.

CÂND ȘTIU CĂ PESTE FRONT E CASA MEA,

*Și, nu știu dacă cine-va mai este,
Îmi pare tot războiul o poveste,
Un vis adânc — o soartă rea.*

*Subt zarea asta unde tot ținim
Acolo, sau și mai departe
O să mai fie tot cea ce iubim?
Sau mai luptăm pentru credinți deșarte?*

*Acolo peste front — ce poate fi
În vremea asta tristă și târzie?
Prin ceață câte-o dată văd stafii,
Dușmanii vin — sau frații vor să vie?*

*Spre frontul unde ucigaș lovesc
Tot într'acolo, mă pornește dorul.
Și câți la fel într'un atac pornesc
Murind — cu sufletu-și urmează sborul,*

*În casa unui sat micuț, smerit.
Mai e? Femeia cu urechia la pământ
S'asculte 'ndepărtatul bubuit —
Cu care se deschide un mormânt?*

Dadu Filipescu

Dadu Filipescu era, dacă nu mă înșel, fratele lui Găgăță, adică unchiul lui Nicolae Filipescu.

Fiind *tuncher* în armata rusească, într'o dimineață iarna, la Petrograd, Dadu care se întorcea de la un chef și să ducea destrăbălat, camamețit, dar calare la slujbă, prin Perspectiva Newscky, se întâlni cu Țarul Nicolae care, cu numeroasă escortă, mergea, după obicei, din zori de zi, să-și inspecteze căzărnicile. Dadu, zărindu-l voi să fugă și o apuță spre o stradă laterală. Dar strada era închisă printr'o căruță încărcată cu butoace, lungă și strâmtă după cum-se știe Dadu nu stătu la îndoială. Cu toată ghiata care acoperea caldarâmii, punând pînă în calului, sări peste căruță.

Țarul Nicolae se făcuse că nu-l văzuse. Dar minunat de isprava călărețului, îi strigă un „paștoi!“ autoritar.

Dadu se opri. Țarul Nicolae zise: — „Vino'n coala!“.

Strada era tot închisă, de afurita de căruță și în sensul contrar, adică spre Perspectiva Newscky. Ce să faci Dadu? să nu execute ordinul nici nu putea trece prin cap! Prin urmare puse pînă în calului și sări peste căruță în sensul contrar săriture celei dintâlu. Țarul Nicolae rămase uimit de bravura *tuncherului* și îi strigă, când îi avu în față: — „Ștrena rîrile! Să faci parte din escorta mea!“

Iacă pentruce Dadu Filipescu rămase toată viața Țaro fil.

Mai târziu Dadu fu chemat în Țară de Vodă Cuza care îl puse în capul Regimentului de lăncert.

În curând acest Regiment fu un Regiment de elită.

Colonelul Dadu Filipescu, admirabil militar avea însă, ca orice om de treabă, cusururile sale pro

prii: — Se credea, era cheltuitor și injura românește cum se cuvenea unui bas-boer.

Aceste două dintre cusururi avură de rezultat că Dadu își mănca averea. Intre alte cheltuieli absurde fu și aceea că își îmbrăca tot Regimentul cu postav subțire pe socoteala sa proprie și fiindcă tunurile de bronz din Garnizoana București, se inverzeau când le ploua sau le ajungea umezeala, puse să fie suflate toate cu aur, tot pe socoteală proprie, bine-tuteles.

Colonelul Regimentului de lănceri din București, hotărî că nu se cuvenea să se dea la Teatrul Național vre-un spectacol fără ca Regimentul său să nu fie reprezentat la galerie cu cel puțin 40 de oameni.

Acești 40 de oameni ocupau 40 de locuri în rândul întâi dela galerie (plătite tot de Dadu) și aveau lozincă să scoată mâinile înmănușate cu alb, peste bara galeriei, ca să vadă toată lumea că aveau mâni albe.

Splendid spectacol!

Intr'o seară, în cursul reprezentației izbucni colo sus a mare gălăgie. Dadu din fotoliul său la care era abonat, n'auzea nimic, fiind surd ca un covor. Vecinii îi atraseră atențiunea că lăncerii dela galerie făceau scandal. Dadu se ridică în picioare și fără a ține socoteală că cortina era ridicată se întoarse către galerie și întrebă cu glas tare:

— „Mihalache, ce se petrece?”

Mihalache era vagmistrul de încredere al lui Dadu. Mihalache răspunse strigând cât îl ținea gura: — „Domnule Colonel, un ovrei vrea să ia locul unui soldat de al nostru!”

Dadu foarte liniștit porunci: — „Aruncă-l jos!”

Mihalache, voinic, peste poate era să execute ordinul și în tibețele publicului se văzu un individ atârnat peste bară de brațele vânjoase ale lui Mihalache. În mijlocul urletelor, Mihalache întrebă:

— „Dle Colonel, Să-i dau drumul?”; iar Dadu mărinos, rosti: — „Iartă-l!”

Vă închipuiți ce s'a ales de biata reprezentație!

Intâmplarea de mai sus, de nec-

rezut dar veridică în toată întregimea ei, făcu senzație. Dar cine pe atunci ar fi îndrăznit să blămeze pe Dadu?

Al treilea cusur al lui Dadu fu pricina, între altele, a următoarei traqi comedit.

Medicul Regimentului de lănceri trimisese la infirmerie o mulțime de soldați atinși de nu mai știu ce boală? (râie mi se pare). Dadu găsi că nu era nevoie de așa ceva și că medicul se înșela.

Medicul, sosit de curând din Paris, protestă și Dadu îl înjură românește. Tânărul Doctor, indignat, adresă o reclamație formală tatălui meu care, ținând să impună, — ori și cui — respectul cuvenit medicilor militari, (respect plăcut pe atunci) ceru Generalului Florescu, Ministru de Război ca Dadu să fie reformat. Cazul era grav. După multă tevatură se căzu la învoială ca Dadu, în mare ținută, să facă scuze Medicului de Regiment în fața întregului Corp medical Militar.

Se hotărî ziua și ora. Dadu se prezentă în mare ținută în cabinetul tatălui meu, unde erau adunați toți medicii superiori Militari. Dadu făcu scuzele așa cum fuseseră hotărâte (frază învățată de Dadu pe dinafară) și tata îi zise: — „Bravo Dadule, esti un om de treabă”. Iar Dadu întorcându-se către medicul insultat îi zise injurându-l din nou românește: — „Vezi mă? Toți cei de față pufniră de râs și Dadu buimăcit, nu a priceput o viață întreagă în seninătatea sufletului său de boer român, pentruce acest râs omeric.

Astfel luă sfârșit tragi-comedia.

Mircea Rosetti.

Era copilul cel mai mare al lui C. A. Rosetti și al Mariei, sora lui Ef. Grand, care luase de soție pe Zoe Racovita Goleșcu sora mamei.

Pe aceasta rubedenie cam depărtată, se altoise între familii, o prietenie foarte de aproape. De și mult mai vârstnic decât mine, Mircea îmi arăta o foarte adâncă afec-

țiune, pe care timpul nu numai că nu o slăbi, dar o făcu și mai vie. Ne perduserăm din vedere de mult, dar ne gândeam unul la altul; așa că ducându-mă la Paris după moartea mamei, îl revăzui pe Mircea parcă m'aș fi despărțit de el în ajun. Totuși mulți ani trecuseră și mult ne schimbaserăm și unul și altul. Eu crescusem, nu mai eram poșidicul care se juca cu smeul. (își mai aduce aminte Generalul Pillat de aventura cu smeul?) iar bietul Mircea era atins de tuberculoză, groaznică boală care îl răpuse mai târziu.

Mircea, vrednic urmaș a lui C. A. Rosetti (Berli Coco, cum îi ziceau mulți: Papa Roz, cum îi zicem noi), fusese izbit de traiul rău al clasei de jos de pe atunci și în afară de activitatea sa ziaristică, scrisese un teanc de nuvele, capodopere de gândire, simțimant și de stil; ale căror subiecte erau luate din viața poporului. Atât îl mișcau pe bietul Mircea aceste nuvele încât adesea plângea recitându-le și îngăima: — Săracii oamenilor săracii oameni!

„*Bolbocotii ochii de broască*”, cum zice Eminescu despre C. A. Roletti, pătrundeau sufletele și erau sinceri. Mircea moștenise de la tatăl său și bulbucații ochi de broască și pătrunderea și sinceritatea lor.

Mergeam pe la Mircea (Rue Gay Lussae) din când în când, dar numai Dumireca pentrucă numai Dumineca sau sărbătorile liceul dădea drumul internilor. Și eu eram intern.

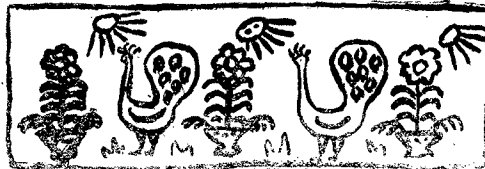
Intr'o zi Mircea îmi citi o dare de seamă dramatică din „Romanul” iscăliile *Al. Ciurcu* asupra unei feerii de Alexandri (*Fata Aerului*).

În această dare de seamă d. A. Ciurcu se plângea că piesele nu se jucau decât o singură dată la Teatrul Național și că era păcat de cheltzele făcute pentru a pune în scenă o feerie... *Fata Aerului* se jucă însă în serie și cronicarul teatral al „Românului” primi astfel o desmințire care îl înveseli.

S'o mai fi adus aminte vreo dată răposatul Ciurcu de aceasta cronică teatrală?

Cine mai știe astăzi de Mircea Rosetti, de nuvelele lui și de neprețuitul lui dar de evocațiune?

(A. DAVILLA.)

Scrisorile unui răzăș

22 Februarie, Foiana Negrel

Boc, boc... De-o săptămână, în fie-care dimineață mă trezește răsunetul unei securi. Uneori pare aproape de tot; apoi ecoul răspunde limpede în văzduh înghetăt, departe, cine știe unde, din adâncul întroenit al văilor.

Astăzi dimineața n'am mai avut răbdare. Am plecat să aflu ce colț de pădure se mai duce.

Și în vârful dealului, îmi păru o amăgire a ochilor. Grădina de la curtea cea veche dispăruse. Câțiva plopî mai înălțau crengi subțiri și albe, ca niște nervuri, la margine, lângă chioșcul cu acoperișul de țiglă roșie. La rădăcina lor, un tăetor se trudea să-i răstoarne și pe aceia la pământ. Intinderea desbrăcată de copaci și cu zăpada călcată în picioare, părea acuma imensă. Casa cu zidurile galbene, grajdurile ruinate; toată gospodăria aceia părăsită, care în dosul grădinei bătrâne luase de atâtea ani o înfățișare romantică; își desvelea în soarele rece și clar de iarnă sărăcia pereților leproși. Era atât de trist, și în jurul săniilor din vale ce se înșiruiău încărcate cu butuci, era o larmă atât de veselă de glaturile..

De-acuma va rămâne și acolo câmpul gol. Alții se vor grăbi să dărâme și ultimile ruini, pentru a scoate pietrele bune încă de clădit. Un an, ori doi, în ierburile ce vor crește înalte și sălbatice dintre cioatele copacilor de odinioară, vor paște vițele. Un plug harnic va întoarce mai târziu brazde acolo. Se va înălța un lan verde. Din fântâna părăsită, va striga noaptea cu glas de strigoi, o vietate de baltă. Și totul va fi uitat.

Aleia presărată cu nisip mărunt și jilav; copacii ciudați cu frunzele albe și cu fructele roșii, plantați între brazii întunecați; lacul unde o barcă cu o femeie în vestminte albe, luneca lin în asfințiturile când norii trandafirii aveau luciri de sîdef, ca scoicile marine...

Cel din urmă plop a căzut doborât. Omul își încălzește mâinile în un foc de crângi umede. Și famul împins de vânt, se întoarce ue la cer, ca fumul unei jertfe defuzate.

C. ROBUL.

Aci sfârșesc „Scrisorile unui răzăș“.

BELȘUGUL AMAR.

O plantă sălbatăc crescută
In spinii din vechiul hotar,
O plantă cu suncul amar
Lumfnă de-amează-o sărută.

Și planta înalță în soare
O cupă bătută 'n rubine,
Cu larg de văzduh să-și îmbine
Beția-n amara ei floare.

Dar nimene floarea nu-l vrea,
Și lume pe-ai ei trece multă...
Aoleacă-ți urechea și-ascultă
Cum curge veninul în ea;

Și-n toamnă vom trece noi iar
Când veștedă ea se va stânge,
Și-atunci vom vedea cum își strânge
Pământul, — belșugul amar...

G. TALAZ.

VRĂJITORUL APELOR.

Lopețile rupeau șirul valurilor. Neagră și tristă, barca se târa mai departe. Asfințitul, cu raze ca mii de brațe întinse încă o seară deasupra lumei, își agăța clipele peste priveliște.

Marea și fluviul, Delta din care suciau zborul, cocori; ruinele cetăților romane. Râpa malurilor; cetate zidită de Dumnezeu, luciul întins al apelor ce-și desfășurau în măreție sbuciumul, scăpate din pădurile cu sălcii bătrâne, scorbu-roase și până'n brâu înspumate.

Mai presus de toate, cerul nesfârșit cuprins de înopțare, purta întâiele stele. sfoase fire de aur în nisipul albastru al unei alte nețarmurite mări de basm.

Furtuna zilelor trecute, după ce purtase spre nisipuri leșuri de matrozi și frânturi de corabie, părea că nu a fost nici o dată; atâtea liniște străbătea din nou firea. Și ca răspuns tăcut pentru sclipirea stelelor, lumini începură să scânteie în satul tătăresc. Chiar pe turla geamiei, ruptă de un obuz odinioară, acum se pogorâseră candelii, preschimbând-o în coloană antică încununată de lumină — stâlp în mijlocul infinitului — de unde pornea înceată ca un plâns de albină, rugăciunea târzie a unui hoga,

și căreia îi răspundea murmur rugat de pretutindeni: — marea.

Lopețile întorceau acum dintr'o singură parte barca căutătoare de pradă. Noaptea cobora peste umerii pescarilor. Fulguri se aprindeau în fie-ce talaz. Dintr'odată luna albăstri supra naturală, pe cei ce iscodeau de pe urmele uraganului, bogăția.

Dar nu. Cei trei văslași căutau o taină mai de preț. Doi erau pescari, al treilea purta în înfățișare întipăritura îndărăptul căreia fiecine găsește cu spaimă, presimțirea unei alte lumi, cu alte futuri, cu și mai vijelioase patimi și prăzi. Era din acei în stare să dea popoului ispita credinței, că și cu ajutorul iadului poți învinge — ba chiar numai cu ajutorul iadului!

Răsufierea lor ostenită, o simțeau din bătăile rărite ale văselor, ce acum mai departe căutătoare se apropiau de mal.

— Ne ai amăgit zădarnic! spuse unul din pescari.

— Am pierdut și pescuitul și prada, cei din sat au cules în locul nostru și bărnele bune de foc și butoaiele plutitoare!

Cel de al treilea, ridică din umeri:

— Butoaiele care plutesc nă poartă aur! Dacă nu ați înțeles cu

Desen de Demian

vasul negru scufundat în furtuna trecută e mântuirea noastră, puteați rămâne acasă sau să vă mulțumiți cu pomenile ce le asvârie apa. Singuri ați spus; nu era ca toate corăbiile, avea o înfățișare de caic încovoiat, așa, cum le-au apucat pe vremuri părinții voștri. Și ziceați că este „corabia blestemată”, fiindcă fără să se oprească nici odată, rătăcea în timpuri pe aici, numai în nopți grele și pierrea fără șgomot. Acum sunteți siguri că s'a scufundat. Ați găsit chiar cei trei bani de aur, sunt străvechi; și v'am spus'o: nu poate să fie decât cea care plină cu bogății furate de piraiți, rătăcea de sute de sni! Eu am pândit locul în vijelie; l'am însemnat de pe mal la flacăra fulgerilor și aici trebuie să fie și este!

— Să mă mai scufund odată? întrebă unul din pescarii... Acuma toată câmpia de ape se întunecase.

— Uite într'adevăr, aici fundul nu e adânc și strălucire se vede ca un cazan de aur! E numai oglindirea lunii ce cade din ceruri?

Totuși pescarul își desfăcu cămașa și în clătinăturile scândurilor se pregăti de scufundare. Dungi rare de lumină săgetând adâncul dovedeau trecerea peștilor uriași. Tăcerea înfiorată însemnă timpul nesfârșit, în care numai unul din pescari și necunoscutul rămăsese ră singuri.

— Aici e comoara — zise acesta înfârșit.

— Vom fi toți bogați — rosti pescarul.

— Vă voi plăti osteneala! adăugă streinul. Și din valuri se ridică ceafa rasă a celuiilalt tovarăș.

— Nimic?

— Ba da! Un cazan mare rotund, cu toate îngropate în nisip și de care am legat frânghia! și pescarul clănțanea de frigul de jos.

Fața necunoscutului, păru că scânteiază mai tare chiar de cât luna. Dar acum toată marea începuse întâi să vuiască, apoi să urle lung ca și când haite de lupi ar fi cucerit-o.

— E un cazan plin și greu; și numai cu aur dacă nu or fi și pietre scumpe! completează văslașul răsufând greu.

— E al nostru!

— E al meu! țipă străinul, eu v'am chemat!. Vă voi plăti pescuitul; dar e al meu, numai al meu,

Ochi lui pironneau sub valuri misterul.

— Eu sunt stăpânul. Eu am știut comoara, opriti numai prin puterile ce îmi sunt date mie, comoara e adusă din nou pe lume. Eu am știut totul. Voi nu o puteți pescui. E comoara păcatului... Numai prin mine o puteți câștiga.

Răsul întrecu acuma scâncetul valurilor,

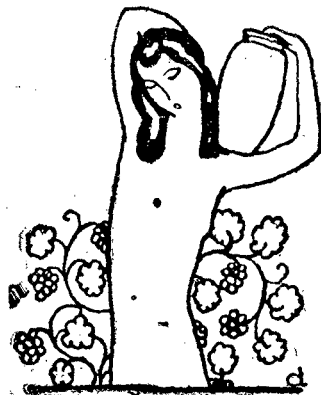
— Dacă ai știut toate, apoi nu ai de cât ce-ți trebuie, și se cădea să cunoști nu numai, cât și se cade comoara din adânc, ci și cuțitul brăului meu! — zise, și i-l împlântă în inimă cel ce recunoscuse cazanul.

Măinile ucisului voiră parcă să prindă văzduhul și căzu în valuri. Celalt aprinzând o torță de rășină privi cuțitul pe care nu îl păta nici un strop de sânge și șopti:

Toată barca e plină de sânge.

— E numai lumina torței! îi răspunse tovarășul. Dar nite vrăjitorul plutește și râde.

Clipa era de spaimă. Valurile ridicaseră mortul lângă ei și fața lui holbată râdea își deteră seama că e mort.

— Frate! voia să ne plătească numai noaptea asta de muncă blestemată; lua tot și rămâneam săraci!

— Fără el nu găsiam nimic. Acuma haide.

— Fără el nu găsiam? Tu chiar crezi că a fost vrăjitor? Atunci trebuie să știe că dacă găsim ceva îl ucid

— Numai să nu fi fugit comoara... Trage funia, leag-o de belciugul dinapoia bărcii, chiar blesteamata comoara e acum a noastră, dacă trebuie să dăm ceva lui Dumnezeu, om da!

Smucește vâslele! tare! mai tare! ai auzit?

Un clocot ridică marea și barca sări în sus ca o frunză în stropii mari de apă. Flăcările verzi ale pieririi au fost văzute și de pe maluri; cum în furie nimicitoare suiau spre ceruri cu tunet lung, valtoare fioroasă.

A doua zi alte bărci pescuiau pe locul acela unde plutea umflat și rânjit vrăjitorul. O cange a încercat să-l aducă, dar marea neliniștită îl trase spre larg.

— Aici a explodat mina! zise un cărmaci și arată un punct neprecis în întinderea valurilor ce se perindau la fel și fără urmă. Sus pe cer trei pescăruși albi vâsleau și peiră.

Soarele își arunca sulitele pretutindeni.

Pe mal în iarba mătăsoasă — pietrele verticale ale mormintelor turcești păreau stafii împacate chiar cu lumina zilei.

Câte va femei în văluri lungi și vopsite sălbatic — colindau malul.

Cerul era adânc — întocmai ca și apele.

În zare o corabie neagră, stranie și de formă neobicinuită se arată pentru un răstimp, apoi în apele adânci ale depărtării, ca într'un trecut se ascunse iară.

ADRIAN MANIU,

IDEALISMUL IN POLITICĂ

— Note pe cartea lui Alessandro Levi:
La société et l'ordre juridique. —

Societatea e într-o continuă transformare. Și observând fazele evoluției sale progresive și regresive, dar totdeauna tinzând în ultima înfățișare spre un real progres, pe mulți oameni politici îi torturează întrebarea: Se poate concepe Idealism în politică? Fiindcă aceștia privesc desfășurarea materială a realității, fără a sesiza ideea inspiratoare îndărătul reformelor pozitive, a faptului. — ajung cel mai adesea la o soluție negativă. De aici crâncena boicotarea a ideologiei în politică, ca inutilă și chiar periculoasă.

Concepția e însă fundamental falsă. Totdeauna societatea a fost călăuzită de idealuri. În slujba acestora s'au pus teoreticienii, care au pregătit marile reforme. Oamenii politici s'au raliat numai unei concepții și punând-o în concordanță cu nevoile reale ale societății, în lumina unui sistem de idei au rezolvat problemele sociale.

O politică sincer realistă nu poate ignora idealurile din cercul realității: idealurile există în conștiința socială și împing omenirea la acțiune. Dar realismul răstoarnă teza idealistă: nu e ideea care, independent de viață, toarce firul istoriei, ci viața, lupta naște ideea, pentru a se lăsa apoi diriguată de dânsa.

Deci ideea pornește totdeauna dintr-o necesitate, dintr-o suferință socială.

Idealurile însă isvorăsc adesea în conștiința socială, înainte ca condițiile societății să le permită realizarea. Realizările apar — după sugestiva imagine a juristului Levi — ca fii trecutului și deci sunt întârziate în comparație cu ideea, care e mama viitorului. Acest proces nesfârșit dintre fapt și idee, face ca viața socială să fie o criză perpetuă. Faptele sunt condiționate de forțele, de energiile societății, ale căror rezultante sunt, și pentru acest motiv determinant apar imperfecte, în timp ce ideea trăiește din viața sa proprie, necondiționată și perfectă.

A construi o concepție sau a releva un ideal, e mult mai ușor de realizat ca cea mai infimă reformă socială. Și atunci e natural să anticipeze adesea ori necesită-

țile sociale. Stoicienii anticității au înfierat instituția sclaviei, înainte ca desființarea ei să fi fost simțită ca o necesitate socială. Tot astfel Kant a discutat posibilitatea păcii perpetue cu un secol înaintea pacifistilor contemporani.

De aceea trebuie să distingem idealurile unei epoci — fiecare epocă e cu idealurile sale distincte — și oamenii politici au datoria să fie seamă numai de acelea care pot fi inspiratoare a unei politici de realități, care prind în cadrul lor generos ceva din nevoile sociale.

Spiritul critic al cugetătorilor pătrunde și diseacă realitatea, discutând în fața „tribunalului conștiinței și aceluia a istoriei“ titlurile tuturor instituțiilor existente. Legitimitatea stărei de fapt e sdruncinată din temelii. Și fiindcă ideea își are viața sa proprie, nestingherită de nimic, ea va distruge cu spiritul critic totul, ca apoi pe ruine să clădească în imaginația acestor teoreticieni o nouă lume ideală, eterată, mare de calități și goală de defecte. E mai comod și mai ingenios, nefiind nici o piedică în calea acestor creațiuni ireproșabile.

Politica de realități nu permite însă distrugerea organizației sociale existente, clădite cu truda atâtor secole de experiență, pentru nebuloasa perspectivă de a construi în haos, ci recomandă ca toate

modificările ce le trasează evoluția, să se înfăptuiască adaptând numai vechile cadre nouilor reforme, lărgindu-le în măsura necesităților imperioase.

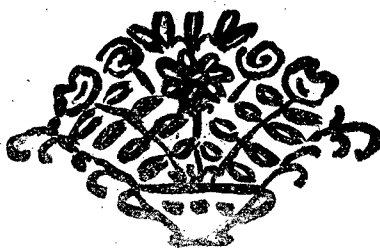
Ca titlu de exemplu în ce privește idealurile care domină o epocă, e interesant de urmărit înlănțuirea de idealuri în politica internațională, în marea problemă socială a coexistenței statelor. — Se cunosc trei concepții în istoria dreptului internațional, foarte deosebite între ele, însă bazate pe o evoluție logică: 1. Este concepția echilibrului european, consacrată prin congresul dela Viena din 1815, având ca ideal păstrarea prin alinațe de contrabalansare, a unui echilibru perfect între marile state europene, care să asigure și existența statelor mici. 2. Concepția principiului naționalităților, născut din doctrina lui Manzini cu ocazia independenței Italiei și care a servit ca principiu călăuzitor la încheierea multor state moderne, dintre care și Statul nostru. 3. Concepția dreptului națiunilor de a dispune de sine, — născută în urma războiului recent și susținută de Liga Națiunilor. Sub auspiciile acestei concepții de autodetermina și s'au format toate statele înjghebate după războiu.

Iată deci trei idealuri, trei concepții distincte în dreptul internațional, care caracterizează câte o epocă deosebită, în decursul căreia fiecare și-a avut apoșeul său, căci fiecare isvoră dintr-o imperioasă necesitate socială.

De asemenea în istoria evoluției proprietății putem găsi o perindare de idealuri, fiecare din ele fiind strâns legat de împrejurările și evenimentele epocii ce l-au zămislit.

Un ideal se naște totdeauna în vederea schimbării unei stări de fapt. El se traduce cu timpul într-o concepție statornică sau mai exact într'un sistem de principii, în lumina cărui se vor rezolva chestiunile sociale. Astfel din idealurile asupra proprietății s'au înfiripat concepții corespunzătoare, care au dominat fiecare epocă sa, atrăgând după ele un întreg sistem juridic și social, întemeiat pe principiile de proprietate existente.

Etapete evoluției dreptului de proprietate dovedesc aceasta. Într'un succint tablou evolutiv, ideea de proprietate o găsim necentenit schimbată: — la popoarele pastorale din orient, unde se rezumă numai la o proprietate mobilă,

Desen de N. Steriade

compusă din obiecte de primă necesitate și din vite — la Geci, unde proprietatea imobiliară, după concepțiile doctrinarilor filozofii aparține Statului — la Romani, care concep proprietate privată ca monopolul exclusiv al cetățenilor și la aceștia încă subordonată organizației de Stat a familiei — în evul mediu, când proprietatea mobilă (sistemul corporațiilor) și cea imobiliară sunt opresate de servituțiile feudale — în timpul monarhiei absolute, când proprietatea privată e considerată ca cedată de monarch, socotit ca un'cul stăpân pe întreg teritoriul Statului — după Revoluția franceză, care proclamă proprietatea individuală sacră și inviolabilă — în fine în epoca contemporană, când pe temelul principiului de utilitate socială, dreptul de proprietate e desbrăcat de unele din facultățile sale, consacrate de timp.

În această evoluție sinuoasă a proprietății, trasată de cursul capricios al istoriei, — fiecare concepție a dreptului de proprietate și-a avut influența sa asupra instituțiilor sociale, a normelor politice și juridice.

În afară de idealurile generale ale unei epoci, care sunt pionii esențiali ai progresului, avem interesele claselor sociale, ce sunt susținute de teoreticianii fiecărei clase în diferite doctrine, dintre care fiecare își dispută în âietatea în Stat, căutând să și impue punctele sale de vedere. Doctrinarii se străduiesc să ridice aceste interese în sfera principiilor, a mobilelor înalte, a idealurilor. Avem deci idealurile de clasă. Antagonismul, lupta dintre idealuri e prin urmare vădită. Idealul burgheziei nu poate fi identic cu acel al proletariatului, cel puțin pentru anumite raporturi ale vieții sociale. Idealul lui Tiers — Etat înaintea revoluției franceze, nu putea fi acelaș cu al clasei clericale și nobilimei. — Interesele păturei țărănești înainte de războiu, erau altele decât ale marilor proprietari de pământ — și dacă se ridică aceste interese la rangul de idealuri (democratismul de astăzi va fi dispus să le consacre numai pe cele dintâiu...) găsim iarăși o luptă de idealuri.

Astfel asistăm la o neconținută frământare în sinul societății, care rezultă atât din amestecul intereselor, cât și din lupta idealurilor.

Care din ele trebuie ținute în seamă, care sunt desemnate să găsească soluție nevoiilor sociale?

Doctrinile ce sintetizează interesele, credințele și idealurile unei clase sociale, sunt totdeauna juste ca tendințe, fiindcă speculează realitatea și se inspiră din necesitățile sociale. Sunt însă adesea false ca concepție și mai ales ca mijloace de realizare.

Prin urmare pentru rezolvarea unei chestiuni sociale, e nevoie de coordonarea tendințelor ce alimentează existența diverselor doctrine, căci fiecare reprezintă ceva din frământările, din ciocnirile diferitele interese în epoca noastră de diferențiere extremă. De aici necesitatea unei armonii în realizarea reformelor societății și aceea armonie e asigurată de un sistem împăciuitoare, care să păstreze obiectivitatea absolută în lupta dintre interese, să nu favorizeze o clasă socială în dauna alteia, să nu fie un sistem de castă politică.

Radicalismul sub orice aspect, ca reacționarism sau ca democratism exagerat, atroge consecințe catastrofale în politică. Eclecticismul, atât de desconsiderat în sistemele filozofice, e absolut necesar în sistemele politice.

Masele populare sunt străbătute adesea ori de curente violente, cu tendința marcată de ale îmbrânci în luptele politice prin singura forță a instinctelor, înainte ca acestea să fie pregătite, înainte de a aspira în mod conștient la emancipare. — Aceste acțiuni de surescitore a mulțimei au loc în epocile de criză morală. Astăzi, după războiul care a schimbat fața lumii, suntem martorii unei teribile crize morale. E reacțiunea încâtușărei maselor în fiarele ignoranței și ale opresărei economice și această reacțiune și-a atins maximum de violență pe ruinile tiraniei țariste din Rusia. La alte popoare, revoluția, care părea inevitabilă, s'a transformat într'o evoluție pacinică. La noi s'au lărgit cadrele democrației vechi prin înfăptuirea celor trei mari reforme: agrară, financiară și reforma sistemului reprezentativ parlamentar, fără nici o convulsione revoluționară. Dar nu s'a ținut seamă în totul de idealu-

rile și interesele fiecărei clase sociale, căci transformările s'au făcut în pripă și oarecum sub presiunea evenimentelor din Rusia, al căror spectru amenințător n'am isbit încă să-l gonim din minte. S'au neglijat poate și idealurile generale ale epocii ce domină interesele stricte de clasă socială, s'au neglijat încă — spun doctrinarii scrupuloși — și idealurile de justiție absolută, despre care voiu vorbi mai la vale. Nu intră însă în intențiile scurtului nostru studiu de a analiza aceste situații concrete și în consecință vom închide paranteza.

Mai presus însă de idealurile evidențiate până aici, avem idealurile de justiție absolută, (dacă mi-e permis să întrebunțez acest superlativ) care se sintetizează după mine în două mari principii: principiul unei juste repartizări a avuțiilor în sensul strict economic și acest ideal formează preocuparea principală a economiei politice; principiul retribuției (suum quique tribuere) — care este „nucleul ideii de justiție” — în accepția largă a noțiunii, adică în înțelesul său etic și juridic. Cu acest ideal se ocupă morala și dreptul.

Aceste două idealuri, unul economic, altul moral și juridic, diriguiesc pașii societății spre progres. Ele constituiesc sfera inspiratoare a acțiunilor omenești.

Categoriile de idealuri relevate: idealurile de justiție absolută, idealurile generale ale unei epoci și idealurile de clasă socială din fiecare epocă, nu sunt tranșant despărțite unele de altele și deși antagonice în unele privințe nu sunt lipsite însă de puncte de contact (De p'adă în exemplul nostru: în evoluția dreptului de proprietate, pe care l-am erijat în ideal general de epocă, contribuie foarte mult interesele sau idealurile claselor sociale).

În concluzie conchidem că progresul social, opera dificilă și complexă, datorită colaborării atâtor factori, rezultă din armonizarea categoriilor de idealuri statornicite, sub protecțiunea supremă a idealurilor de justiție absolută.

Omul politic, în căutarea soluției cele mai juste a unei chestiuni sociale, trebuie să păstreze cu virtuozitate armonia între idealurile stabilite și pentru aceasta, să urmeze calea mijlocie, călăuzit de principiul eclecticismului.

Emil Pușcariu.

O COLONIE CULTURALĂ A FRANȚEI?

Intr'o carte recent apărută pe piața bucureșteană, în care se fac aprecieri pe cât de ușuratece, pe atât de pretențioase, asupra unora dintre cei mai dificili scriitori francezi, se spune, chiar în prefață:

„Atárnăm de literatura franceză din pricina *billngultății* noastre, — cel puțin a clasei suprapuse. Nu putem scri înfrantuzeste, ceea ce ar fi singura conduită logică — iar în românește, unde imităm „în cercul nostru strămt” *nu aducem culturii generale nicio contribuție și nici un folos*. Ca literatură personală, *nu putem interesa pe nimeni*. Va trebui să convingem Franța că *intelectualicește suntem o provincie din geografia ei*“

O atare idee — în accepțiunea cea mai largă a acestui prea utilizat cuvânt — este, fără indoială, surprinzătoare. Căci cel care o emite — și încă într'un chip așa de tranșant — o face, nu-cum s'ar crede — în buletinul de politică externă al unui ziar de suspect francofilism, ci într'o carte ce ar vrea să fie de gând adânc.

Este o chestiune — nu de simț patriotic, nici de mândrie națională. E o chestiune de demnitate personală ca să nu fii, — iar dacă ești, să nu continui a fi, — pentru cultura franceză ceea ce negrii din regimentele coloniale sunt pentru armata Franței

Dar dacă autorul rândurilor suscite, — de mai sus, — acceptă, chiar cu satisfacție, acest rol, — este o chestiune de pudoare să nu extinzi umilitoarea cugetare, pe care o formulezi — și asupra — nu zic confracților, ci marilor tăi inaintași.

Aceasta — dacă gândirea siluită în fraze ar fi justă. Cu atât mai mult dară când această gândire este injustă. —

Căci, în adevăr, a formula o asemenea apreciere, înseamnă a ignora — voluntar sau nu — însăși evoluția literaturii românești. Aceasta nu se poate întâmpla, de-eât într'o literatură, în care lipsesc deopotrivă: tradiția, simțul demnității personale pudoarea și — cu deosebire — un control critic — ar fi inutil, precum inutilă e veghea grădinarului când sămânța abia pusă în pământ, nici n'a incolțit măcar — ci părintescul îndemn, singurul de care au nevoie zurbagii

vânturători de neghină inestetică și inutilă.

Literatura românească, fără indoială, a propășit sub varii in-

fluente. Au fost momente, când aceste influente au covârșit fondul nostru original: de pildă, epoca fanariotă, cu secătuitoarea înrârire greacă și aproape întreaga epocă ante-eminesciană, cu influența franceză,

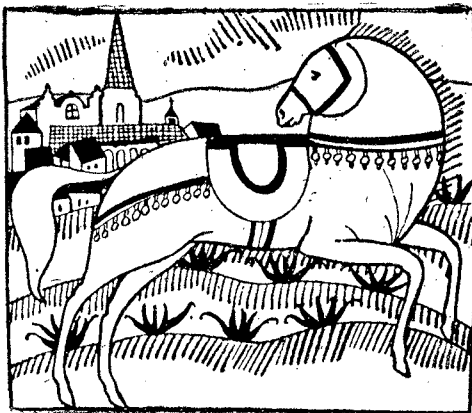
Dar acestea sunt numai momente, ce nu se pot confunda cu însăși curba scrisului românesc.

Căci fără indoială, nu se poate uita că Mitropolitul Dosoftei, traducând psalmii cu frumoasă îndemănare, pealocurea chiar cu inspirație, — a scris și versuri originale — încă de la 1673.

Și va surprinde pe mulți această poemă, „scornită“ de mitropolitul tălmăci:

Cine-și face zid de pace,
Turnuri de frăție,
Duce viața fără greață
'Ntr'a sa bogăție.
Că-i mai bună depreună
Viața cea frățească
Decât arma ce dăstramă
Parte vitejască.

Nu insistăm asupra calităților de ritm, mai ales din a doua strofă.

nici asupra ritmului sufletesc al acestor stihuri, pentru care mitropolitul Dosoftei ar fi — astăzi — dat în judecata Consiliului de Război și invinuit de crimă împotriva siguranței Statului, dacă nu chiar de tacită afiliare al internaționala III-a dela Moscova..

De asemenea, nu este o simplă întâmplare că Miron Costin — pela 1677 — a scris o elegie — cea dintâiu în limba românească: „*Viața lumii*“ unde vrea să arate că toate în lumea aceasta sunt „*numai nește spume*“, că viața noastră este „*lunecoasă*“ și „*puțină*“ și „*supusă pururea primejdiilor și primenealelor*“. Dar vrea să arate învățatul boer, cu cultură leșească, — „*mai mult*“ că *poate și în limba noastră a fi acest fealiu de scriso re, ce se cheamă stihuri*“.

În vremea aceea, erau primele încercări de literatură românească. Cum erau și primele încercări de istorie națională, care tindeau a statornici pentru toată străinătatea că suntem un neam, cu obârșie precisă și onorabilă, — că existăm deci *ca ființă sufletească*.

Au venit, pe urmă, încercările cărturarilor din Ardeal; a venit acel rodnic „curent latinist“ — a căruia situare în ascensiunea noastră culturală nu s'a făcut încă. A venit, în urmă de tot, renașterea — cu Heliade căruia îi datorim formula — din păcate și astăzi ascultată — „*scrieți, băeți!*“

Era formula vremii. Era nevoie să se scrie. S'a scris. Sa recurs la izvoare străine. Cum era și firesc, — mai ales la cele franceze. În adevăr, eram în preziua eliberării noastre, Se agitau ideile sociale din Franța. Prea de timpuriu, dar totuși! Ne trebuiau legi. Am recurs la cele franceze. Eram în perioada de *criză*. O bancă mare, în asemenea perioade, împrumută de ori unde, oricum, oricât. Și bine face! Căci trebui „*să treacă hopul*“... Am făcut la fel. Și bine am făcut. Căci dacă am împrumutat peste măsură — nu e mai puțin adevărat că am ales, cea mai înaltă, cea mai generoasă cultură: — cultura franceză.

N'am avut numai cultura franceză. Am avut și reprezentanți ai culturii ruse: pe Donici, pe Negruzzi, — acesta din urmă suficient original. Am avut și reprezentanți ai culturii germane — aceștia cu toții originali: Kogălniceanu, iar în urmă Maiorescu, Eminescu, Slavici, Coșbuc, Iosif, Chendi, Popovici-Bănățeanu... Am avut mișcarea întreagă dela „Con-

vorbiri". Am avut și oameni, care înainte de Alecsandri și Maiorescu, au tras cu urechea la cele ce se spun la șezători și au scris în grai românesc, gânduri românești: Anton Panu, Creangă...

Dar cine ar putea să-i numere și să-i claseze? Căci un lucru e clar: am avut imitatori — ce literatură nu-i are! — li avem încă: dar am avut și scriitori profund originali...

Dovada! Am avut o zi e tre te când s'a publicat la Londra o antologie de proză românească — Nu era prea bine făcută antologia. Dar mulți din scriitorii traduși, au fost apreciați pentru originalitatea lor.

E drept: Caragiale — cu al căruia teatru de satiră am putea trece oricând frontiera culturală — e in-traductibil. E tot așa de drept: Creangă prezintă dificultăți pentru cel ce ar încerca să-l traducă. Dar amândoi pot trece frontiera, v'ndind un suflet românesc.

Acelaș suflet român. îl vom afla aiurea: Coșbuc, Slavici Sădoveanu, Du'lu Zamfirescu, Filimon, toți cei ce și-au cules inspirația de aci din țară, iar nu din antologia franceză.

Iar dintre cei relativ noi, citez ca exemplu tipic pe Anghel, cu cultură prin excelență modern-franceză și totuși perfect original, așa în cât tradus, nici cel mai cărcotaș recenzent francez nu-l poate alipi vr'unui maestru parizian.

Nu voiu pomeni pe Eminescu, ale căruia poeme de valoare mondială, — pot oricând fi citate peste hotare, fără teamă — nu de a se confunda, dar ni-i măcar de a se asemăna — cu vreun poet străin.

Și la fel, — atâția alții.

Nu.

Nu sintem o colonie a Franței. Am împrumutat mult din Franța, în momentul hotărâtor pentru cultura Românească. Împrumutul a fost fericit. Apoi, când vremuri mai generoase ne-au îngăduit manifestări largi și slobode, ne-am împărțit de cultura franceză, — a careia apropiere a fost fecundă și utilă — și am redevenit noi înșine...

Dacă azi, într'o perioadă de sterilă imitațiune, sunt unii care revendică rolul de „coloni culturali” nu este cinstit să asociem la eroarea lor generațiile, care au urnit din loc cultura originală.

ANDREI BRANIȘTE

Cărți și reviste

LE MONDE NOUVEAU (Anul VI. No. 3) Fevrier 1922. Paris

Cum era de așteptat; vâlva în jurul lui René Maran, scriitorul negru premiat de academia Goncourt, a departe de a se fi potolit. Léon Bocquet, publică un lung articol de amintiri și elogii, *En Afrique équatoriale avec René Maran*, articol în Care romancierul negru e zugrăvit în cele mai roze Culori.

Elev al unui liceu din Bordeaux și mai târziu student al facultății de litere bordelaze, René Maran, publică primul volum în 1909, „la Maison du Bonheur”. Peste un an, constrâns de nescitațiile materiale, primește o modestă slujbă de funcționar Colonial în Oubangui. Ael, atavismul înăbușit se trezeste în contact cu solul natal: „Căci astăzi, cu o inimă franceză, simt că sunt în pământul străbunilor mei, străbuni pe Care îi reneg fiindcă nu am mentalitatea lor primitivă, nici gusturile lor, dar care, pentru această nu mi sunt mai puțin strămoși” — scrie el, în 1910. Din acest moment se precizează în sufletul negrului europeanizat, dualismul care se afirmă și *Batouala*, romanul premiat; — pe deoparte simpatia instinctivă ce simte pentru frații rămași barbari și pe dealtă, obligațiile secrete ce le are pentru civilizația ce i-a dat un suflet și un Creer de alb, neobicinuit de cultivat. În aceeași scrisoare de mai sus, se întreabă: — „Ce au venit se face Europeanii pe acest pământ? Ei au spoliat inutil sărmanii oameni apatici, etern somnorosi” Căroră civilizația le-a făcut mai mult rău de cât bine”.

De aci, mutat dintr'o colonie în alta, dintr'un orașel ori sat negru fără însemnătate în altul; duce o viață amenințată de primejdii. Noaptea, de lângă dânsul, câinele îi este înșfăcat și devorat de o panteră.

Totuși nu se simte înstrăinat în acest decor. Mai sensibil ca europeanii splendorilor acestei naturi, adună impresii și senzații, cari nu caută un exotism acut, ci se mărginesc să înregistreze realități pentru care ochiul și sufletul europeanului fatal rămân zăvorite. De-am aminti numai a frază din *Batouala*: „Lentement, sortie de sa case en nuages, la lune parcourt ses plantations d'étoiles”.

Romanul a stârnit critici severe; autorul a fost acuzat de nesinceritate, de căutarea senzaționalului, de nepatriotism. A fost învinuit și de plagiat. Toată gama acuzațiilor. Un fapt rămâne totuși în picioare — e un roman trăit. Cei cari critică, nu cunosc viața Colonială de cât din auzite, din lectură ori din grăbite călătorii. Și viața reală de acolo, e altceva și altfel de cât a descris'o dulceag și romantic, dulceagul Loji.

LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE an. 9 No. 101 Februarie 1922 Paris.

Indestui cititori, și scriitori chiar, francezi și din altă parte, Continuă a socoti că numele lui Mallarmé și Rimbaud, nu corespund decât unei mistificări clocite în cenacurile literare. Și polemicile în jurul acestei chestiuni, durează de mai bine de două decenii. Albert Thibaudet în *Reflexions sur la literature* reia încă odată discuția, nu pentru a învia o polemică vană, ei pentru a pune în evidență câteva „oneste precisiuni”.

Mallarmé nu e imitat astăzi, și dacă un scurt timp a fost imitat, acești imitatori au fost pur și simplu ridicoli. Se poate judeca un scriitor după strălucirea cliseelor sale trezute în literatură curentă și după numărul de imitatori. Marii clasiți din secolul XVII lea au fost imitați servil peste o sută de ani. Victor Hugo, a fost imitat încă la începutul acestui secol. Maistrii simbolisti și frații Goncourt, au fost aproape zece ani. Această proporție descreștând e semnificativă. Nu ești imitat de cât în măsura în care imitatorii se cred originali, imitând. Voltaire se credea original imitând pe Racine, și Racine a reușit mai bine în tragediile sale de cât Euripide, imitându-l. Mallarmé a început prin a imita pe Baudelaire (Rollinat îi spunea un Baudelaire în bucăți care n'a putut fi ni'iodată lipit). Îndată însă după debuturile sale, s'a orientat spre o originalitate paradoxală, o frică bolnăvicioasă de clișeu și de comun. Astfel si-a creat o manieră atât de personală de exprimare, încât o imitare a devenit îndată imposibilă.

Cum se poate vorbi atunci de influența lui Mallarmé?

Micul volum de versuri este însă scump, nu numai iubitorilor lui Mallarmé, ci tuturor iubitorilor poeziei, franceze. Citindu-l, nu simți contactul cu un mare curent de senzibilitate, de inteligență, de humanitate, cu o școală ori un curent literar înfățișat — ci simți contactul cu însăși poezia

franceză, dusă la extrema cea mai desăvârșită și logică. El este un Boileau al romantismului. După cum autorul artei poetice, nu a fost un zeu al poeziei, ci numai un apostol al ei; tot astfel Mallarmé face un serviciu spiritual celor trei curente ce-și dispută secolul XIX-lea, romantismul, parnasianismul, simbolismul. Influența lui Mallarmé, rămâne dar cu caracter formal, modificând mai mult atmosfera decât obiectul literar. Un singur moștenitor direct a lăsat: Paul Valéry.

Influența lui Rimbaud e de altă natură. Ea poate fi comparată cu cea pe care a avut-o Petrus Borel în epoca romantiă. Direct a inspirat pe Claudel și pe Jarry. El a lăsat în literatură o manieră nouă de simțit natura, fapt provocat de mania de vagabondaj care l-a ținut toată viața pe drumuri. E o literatură de om în vecinică mișcare. Poezia sa e poezia naturii.

L'EUROPE NOUVELLE. Anul V No. 6 — 11 Februarie 1922 — Paris.

Al IX-lea Congres panrus al Sovietelor, a votat două rezoluțiuni, una asupra situației internaționale, a doua asupra politicii economice. *L'Europe Nouvelle* publică textul integral al acestor rezoluțiuni; interesante acum când la Conferința dela Genua se încearcă a se preciza condițiile reconstrucției europene. Noi reținem din prima rezoluție, asupra situației internaționale, *raporturile sovietelor cu România*. „Cu guvernul român — spune rezoluția — Rusia și Ucraina schimbă de doi ani o corespondență oficială, asupra reuniunii unei Conferințe însărcinate să încheie între ambele părți un tratat. Cu toate că prin acordul dela 9 Martie 1918, s'a angajat să evacueze Basarabia într'un termen de două luni, guvernul român nu numai că nu și-a executat promisiunea, dar ocupă până astăzi Basarabia cu trupele sale și-a introdus în țară o politică de teroare, zdrobind în sânge toate tentativele masselor basarabene de a scutura jugul intolerabil al românilor. Cu toată această violare flagrantă a drepturilor elementare ale Basarabiei, ale Ucrainei și Rusiei: guvernul rus și ucrainian dornice de a asigura pacea pe frontierele occidentale, s'au declarat dispuse să angajeze cu guvernul român tratative pe toate chestiile litiginoase, între care intră și Basarabia. Dar guvernul român refuză să înceapă tratativele. În aceleași timp în România, cu participarea

activă a autorităților române, se formează și se înarmează bande albe ale partizanilor lui Petliura. În Noiembrie (1921) aceste bande au făcut o incursiune pe teritoriul ucrainian, la Tirasol, și au fost respinse de trupele roșii. Cu toate acestea detașamentele lui Petliura, fac din nou preparative pe teritoriul român. Tot acolo se prepară noi încercări ale banditului de drept comun Mahno”.

Aci sfârșește, capitolul privitor la România, din raportul președintelui celui de al IX-lea Congres panrus. Ținând socoteală că raportul începe cu acest capitol și că deci sovietele consideră relațiunile cu noi, ca cele mai importante, pentru viitoarea politică externă a sovietelor; — ne surprind inexactitățile cuprinse acolo. Ori guvernul românesc n-are ținut înadins într'o ignoranță a celor ce se petrec și se pregătesc în și cu Basarabia! Nu știm nimic de angajamentul de evacuare al Basarabiei, din 1918, nimic despre refuzul de a începe tratativele — dimpotrivă, delegații noștri după cât se pare, au luat contact cu delegații ruși la Varșovia, încă din toamna trecută. Nimic nu știm despre bandele lui Petliura, despre ciocnirile de la Tirasol; despre preparațiile lui Mahno.

E un adevărat roman politic senzational.

Și ne întrebăm iarăși dacă nu avem datoria să informăm streinătatea și să desmintim aceste basme roșii...

A REVISION OF THE TREATY John Maynard Keynes, (Macmillan and Co. Londres).

E cunoscută vâlva pe care a stârni-o acum doi ani, Cartea lui John Maynard Keynes; Consecințele economice ale Păcii.

Erau profeții sinistre. Ele impresionau cu atât mai mult, cu cât autorul fusese represintantul oficial al finanțelor britanice la conferința Păcii până la 7 Iunie 1919, și delegat la consiliul economic suprem, de unde și-a dat dimisiunea cu sgomot fiindcă tratatul de pace era inaplicabil și clausele economice imposibil de executat.

Experiența de doi ani încoace a dat în mare parte dreptate economistului dela Cambridge. Doi ani de decepții, au desilusionat învingătorii

și au maturizat opinia publică a lumii. Astfel I. M. Keynes socotif venit momentul să dea un nou asalt tratatului de la Versailles. Această a doua carte, e continuarea celei din-tâi.

În primul rând autorul recunoaște că profețiile sale pesimiste din 1919 nu s'au împlinit chiar atât de brutal cum se temea. Dar dacă a fost evitată catastrofa Europei, aceasta s'a întâmplat numai fiindcă oamenii de stat ai aliaților nu au îndrăznit să aplice integral tratatul. E îndestul să vedem cum aliații au redus pretențiile din 1918.

Pentru a face mai ușoară comparația, I. M. Keynes, reduce suma totală și plățile anuale, în anuitații fixate la 6% din totalul general.

După acest tablou, evaluările Lordului Cunliffe și Lloyd George, la alegerile generale din 1918, se urcau la 28,800,000,000 mărci aur; la 1919 Klctz, în Camera deputaților scădea aceasta sumă la 18 miliarde, Comisia de reparații în April 1921 o reducea la 8.280,000,000 mărci aur, iar după acordul dela Londra din Mai 1921, și această cifră a fost redusă la 4,600,000,000 mărci aur.

Cum se vede pretențiunile au scăzut vertiginos. Totuși clausele despăgubirilor rămân inaplicabile. Soluțiile lui I. M. Keynes prevăd o scădere și mai simțitoare a despăgubirilor, evaluate la 38 miliarde mărci în aur. Din această cifră Angliea va trebui să renunțe la partea sa, cu excepția unui miliard care să fie atribuit reconstrucției Austriei și Poloniei. Restul de 21 miliarde mărci în aur, să fie repartizat între Franța și Belgia, Franța 18 miliarde și Belgia 3 miliarde, plățile în 30 anuitații fixate la 6% din Capital, 50% dobânzi și 1% amortizare. Cu aceasta socoteală Franța va încasa anual 1080,000,000 mărci aur și Belgia 180,000,000.

Soluția economistului englez, cere sacrificii mari Angliei și Statelor Unite.

Semnificativ e că despre despăgubirile ce s'ar cuveni celorlalte state mici; România și Serbia nu se pomeneste nimic. Generozitatea financiarului dela Cambridge nu ajunge până la bietele fără Dunărene.

DACOROMANIA buletinul „Muzeului limbei române” condus de Sextil Pușcariu, profesor universitar și membru al Academiei române. Cluj 1921. — În țara tuturor certelor politice și a goanei după avere, este un Colț retras al hărniciei și al muncii în slujba unei gând frumoși; „Mu-

zeul limbei române" îi e numele care ar putea fi sugestiv înlocuit cu cel al vre'unui vechiu schif, unde călugări se îndeletniceau cu cercetările cărturărești într-o vreme prielnică numai tâlhărilor și prea puțin sporului cultural. Domnul Sextil Pușcariu, omul — nu zicem profesorul, ci omul — atât de fresc și de artist chiar și în știința sa, a înființat aici în Cluj un liceu, unde împreună cu vr'o câțiva prieteni ai săi caută să pătrundă în taina *vorbei românești*. Aci se pregătește cu sârguință aleasă marele dicționar al Academiei conceput de mintea unică a lui Hasdeu, sarcină destul de grea pentru mai multe generații de albine ale filologiei; și nu numai atât: aci a se pregătește unitatea limbei noastre literare, de care scriitorii noștri se interesează prea puțin, și de aci va porni poate un interes obștesc pentru studiul și cultivarea limbei române. Cu oareșicare întârziere explicabilă prin greutățile, cu care luptă orice început, — Muzeul și-a publicat nu de mult întâiul anuar cu un material atât de bogat și de variat că rămâi aproape uimit de entuziasmul savant al celor ce l-au alcătuit. Legenda, că între filologi nu e cu puțință o colaborare prietenească, a fost dată de minciună. Anuarul cuprinde un studiu mai lung pentru specialiști de d. Vasile Grecu asupra „Erotocritului lui Cornaro în literatura românească”, o serie de articole științifice și literare, ș. a. m. d. Laicul, după ce învinge ușoara teamă ce i-o inspiră nenumăratele notițe și citate, e încetul cu încetul ademenit de căldura cu care se pot scrie aceste lucruri. Astfel ori ce om cu oarecare cultură generală poate urmări fără să se poticneasă multe dintre articolele publicate și în deosebi etimologiile. Ca model poate servi bună oară etimologia cuvântului „suchiat”, datorită dlui *Sextil Pușcariu*:

Cuvântul *suchiat* nu s'a dezvoltat nici dintr-o formă *supliac*, nici n'are a face nimic cu *subred*, cum credeă Cihac (II 395), ci este unguerescul *süket* (*siket*), care însemnează 'surd'.

Suchiat se întrebuițează prin Ardeal și Moldova și conține aceeași idee pe care o redăm prin „într-o ureche”. De fapt, omul surd, care neînțelegând ceea ce-i spus, îi răspunde anapoda, face impresia unui care nu-i cu toate mințile. În dialectul vienez surdului i se spune *törisch*, care nu poate fi altceva decât *töricht* sau *törlig* 'nebu'. Dar chiar în unguerește află, la Szinuyei, pentru *süket* și explicația „tompă”, adică 'idiot', iar compoziția *süke-boka* e tredusă prin „a ki se ért, se hall”, adică „cel care nici nu înțelege, nici nu aude”.

În glosarul făcut de Damé la *Proverbele lui Zanne* vpl. II, *suchiat* e tradus

prin 'creux, vide'. Dacă deschidem însă cartea la pag. 468, la care sântem trimiși, întâlnim locuțiunea: *își face urechea suchiată*, în care acest cuvânt e întrebuițat încă în înțelesul original de „surd”.

Cât despre varianta *deșuchiat*, care se găsește în Muntenia, aceasta trebuie analizată ca *des* + *suchiat*, iar compunerea cu prefixul *des-* se datorește influenței unei serii întregi de cuvinte cu înțeles asemănător, precum: *desmățaț*, *deșănțat*, *destrăbălat* etc.

Tiktin traduce, în Dicționarul său românger-man, pe *deșuchiat* prin 'der im Kopfe nicht richtig ist, verdreht, närrich', deci îi dă tocmai înțelesul cuvântului *suchiat*. Din informațiile ce le-am cules, reiese însă că *deșuchiat* are altă nuanță de sens, care explică traducerea de 'zerfetz, zerlump' pe care o dă Polizu cuvântului. Astfel *deșuchiat* se zice de un om care are înbrăcămintea în dizordine (comunicat de G. Vălsan), iar unii scriitori îl întrebuițează cu sensul lui *deșănțat*, bizar', astfel Caragiale (*Schife* 69/4), care vorbește de „gesturi *deșuchiate*” și St. Olosif, în traducerea poeziei Lenore de Bürger:

Acum se strâng în cimitir
Stațiile la lună,
Și o horă *deșuchiată* 'ntind
Și cântă împreună.

De prof. V. Bogrea, cu o largă erudiție aduce o serie de contribuții nu numai filologice, ci și culturale. Foarte ager și subtil construite sunt etimologiile dlui prof. N. Drăgan, care urmărește unele nume de munți și locuri dela noi până în rădăcina lor tracă. — Credem că munca aceasta își va găsi răsunetul și în alte domenii ale științet, și că mâne vom fi în plină renaștere culturală.

FERICIREA. *Dramă în trei acte de Ignotus*. București. Cartea Românească, 1922.

O piesă de teatru, de un necunoscut care-și păzește cu încăpăținare anonimul; e fără îndoială condamnată să nu cunoască succesul. Gândiți-vă; anonimul nu are nici prietini în redacțiile zrelor și revistelor și acelaș anonimul îi interzice autorului să pună în mișcare tot aparatul convenit, pe lângă Comitetele de lectură ale teatrelor oficiale, pentru a-și face piesa jucată, ori măcar citită.

Dar piesa mai are și un mi Cuvânt înainte, în care se spune că „în jertfă e fericirea supremă...”. Introducerea e îndestulă, pentru a alunga lectorul deprins să găsească în piesele de teatru drame financiare, tragedii violente de iubire sau așa zise „satire”, în care autorul de fapt se complace în zugăveala unor vicii ce excită spectatorul și asigură a rețetă frumoși de ficcare reprezentăție. Morala tolstoiană a piesei rămâne dar încă o piedică la succes. Imaginați-vă! O piesă unde adulterul e platonice, și doi oameni care se iubesc își jertfesc de două ori iubirea, fiindcă „în jertfă e fericirea supremă”. Brr!

prudent a fost autorul că și-a ascuns numele, pentru a-l feri de oprobriul publicului din anul 1922-lea de la Cristos.

Primele două acte au vioiciune și simplitate dramatică, autorul anonim nu pare de loc a fi un novice al teatrului. Scenele se desfășoară cu logică firească, drama se precizează emoționant și sobru. Actul al treilea, cel puțin la lectură, lasă însă să se întrevadă prea albe sforile — și aceasta e cu atât mai vizibil, cu cât e actul jertfei și acel care trebuie să susțină tot interesul dramatic al piesei. E poate însă o slăbiciune care se preizează numai la le tură și care pe scenă, poate să devină dimpotrivă, de un efect puternic. Și piesa s'ar cuveni jucată. Va avea fără îndoială mai mult succes decât Hero și Leandru, și atâtea prăfuite tragedii, pe care le desmormăntează din arhive, repertoriul Teatrului Național din Cluj, deopildă.

NAPKELET, an III, no. 3, 15 Februarie 1922.

Literatura maghiară ardeleană a găsit în acest număr al revistei Clujene doi înfocați apărători. D. Iosif Nyiró, în articolul „Ardealul nu se regăsește”, face aprecieri bune privitor la izvorul, dela care să pornească scriitorii ardelenii. Constatarea ce-o face, e actuală și pentru literatura noastră ardelenescă: scriitorii de aici s'au prea desrădăcinat, nu mai au reazimul pământului de unde au pornit Ungurii ardeleni au cărți ardelenesti, dar nu ale Ardealului. Dar semnalul s'a dat acum. Un scriitor săcui a încercat să facă legătura între literatura cultă despământănită și cea populară. Îndeamnă să se urmeze această cale: să se întoară literații la popor, să facă să apară opera acestuia, opere despre acesta.

Despre aceeași literatură unguerescă ardeleană vorbește d. Șt. Borbély și-o definește în chipul următor, după ce spune, că Ardealul n'ar putea nici când crea un Dostoiewsky, sau un psiholog ca Balzac, ori un Gogol care să plângă sublim; „Prozatorii tipici ardeleni își dezvoltă povestirea cu o vioiciune dramatică. N'au când se opri la câte un episod poetic, ca de pildă लोकai (romancier din Ungaria), Uneori stilul le e lipsit de frumusețea poetică. Dar în toate aceste opere grăbite, e câte o viață ciuntită, o năzuință piezișe, puțin humor acru, puțin din acel „vanitatum vanitas” care nicidecum nu se ogoește. Literatura maghiară ardeleană e un mănunchi de întâmplări personale, care strălucește, se complică, se formează

și când începe să iasă din cadrele strâmte personale, vrând să devină temă literară internațională, se rupe”.

Două portrete din Ardeal: Gyárfás Elemér și Bernádi György, frunțași unguri ilustrați în actualele lupte politice.

Partidului național ardelean i se consoară două pagini: acest partid român, spune autorul d. Wes, e legat de Ardeal; intruchipează ideea de „Ardeal” și trebuie să fie al acestei provincii, al românilor, după cum e și al minorităților. Ceace însă nu înseamnă, că minoritățile se pot încrede și azi în el. Fiindcă partidul național, în ce privește minoritățile, are alte arme de luptă și tactică, decât cele ce-i trebuiesc pentru că să poată întruni toată încrederea minorităților.

Partea literară frumoasă: o scenetă psihologică puternică de cunoscutul scriitor Kádár mai multe versuri, printre care trei traduceri din vechea literatură japoneză, făcute după traduceri din literatura occidentală.

Numărul acesta al lui Napkelet îl încheie o obiectivă și elogioasă recenzie a revistelor românești, datorită dlui Al. Kereszturi.

Cronica mărunță

În jurul „rollandismului” s'a ivit, — n'am putea spune o polemică — dar un schimb de scrisori, ce au stârnit în cercurile de literatură humanitaristă, o oarecare emoție. E un schimb de scrisori publice, între Henri Barbusse, directorul revistei Clarté, și Romain Rolland.

Autorul lui Jean Christophe și Clerambault, a refuzat încă de la început să se alătureze mișcării Clarté. Astăzi se vede silit să și explice această rezervă. I s'a spus chiar din această pricină că e: un mistic în disponibilitate. Romain Rolland fuge de acțiune, fiindcă nu vede pentru moment niciări scăparea. Acțiunea din Rusia nu o dat loc de cât la greșeli fatale și crude. Autorii aceluși dezastru și-au luat o dublă răspundere. Față de masele sacrificale și față de ideile compromise. Dar în afară de această realizare imediată a visului humanitarist — și care e dat greș — rolul unui gânditor și artist stăpânit de aceste idei, se poate rezerva pentru o acțiune ori influență, mai

îndepărtate în viitor, dar mai fecunde. E un rol încă, de educație a sufletului.

„Vaste straturi subterane se îngrămădesc în sufletul umanității și curente profunde le mișcă din adâncuri. Atențiunea grupării Clarté se reștrânge prea la suprafața lumii; ea raționalizează viața la exces. Și tendința de la Clarté, ar părea că reduce enigma evoluției omenești la o problemă de geometrie Euclidiană”.

E o concepție abstractă o omului, bazată pe infailibilitatea legilor fundamentale — pe când omul e un izvor vecinic agitat de energii subconștiente, de forțe primitive și de svârcoliri cosmice. Ce nu pot fi încadrate în calculele unei geometrii revoluționare, cum și-a propus „Clarté”. Și revoluționarii din Rusia, și cei din toată Europa, dacă ar avea prilejul; ar subordona totul rezonului de Stat. Militarismul, teroarea polițienească, forța brutală, au trecut la o dictatură comunistă, de la una plutocrată. E numai o schimbare de tiranie,

Romain Rolland, socoate că omenirea va trece printr'o „Criză de Creștere”, ale cărei Convulsii actuale, cu războaiele, revoluțiile și celelalte schimbări, nu înseamnă decât o ușoară svârcolire a începutului, Criza de abia se deschide și datorită gânditorilor e să pregătească sufletele pentru această epocă, pe care ochii noștri nu vor vedea o, dar în care va supraviețui ceva din spiritul nostru, de vom fi știut să alegem un colț luminos din turburarea și negurile de acum.

Astfel, Romain Rolland se izolează mai îndepărtat de contemporanii săi. Va mai fi atacat — „prietenește” cum scrie Barbusse, — încă pe un front, pe acel al tovarășilor de eri, atrași de acțiunea violentă

Afi și a te simți fiul unui om mare este mai adesea un motiv de desnădejde de cât o fericire. Când ești prea aproape de un părinte plin de geniu, riști să te înăbuși și să te asfixiezi, ca vlăstarul, crescut prea aproape de un stejar puternic și prea umbros — acestea le scria acum câteva decenii, Saint-Beuve, despre Louis Racine, fiul lui Jean Racine, înăbușit de gloria părintelui său, legal și literar.

Același lucru s'ar putea spune acum despre Maurice Rostand, umbrit de gloria celui care a creiat Cyrano, L'Aiglon, Chanteclaire... Celebritatea paternă, nu a servit de cât la ușoare succese de bulevard, Fiul lui Edmond Rostand — fiul cel mai mare, căci și Jean Rostand scrie — și care n'a moștenit de cât mecanismul și talentul versificației, urechea și claviatura, meseria însăși. A mai moștenit și setea de succes. I lipsește însă suflul. Dacă s'ar putea afla și în frantuzeste diminutive, ca în italienește din Tizianello — am putea spune că Maurice Rostand, e un Rostantinot.

Fără numele care să apese, autorul „Gloriei” ar fi avut o carieră mijlocie literară, dar porte una ce evoluție firească. Înconjurat de admiratorii părințești, de o lume unde succesul și gloria fac monedă curentă; Maurice Rostand neputând ajunge genul tatălui, își mărginește ambiția la popularitatea de salon, la o gloriolă feminină, la efemerul succes întreținut de foiletoanele cotidianelor și de revistele ilustrate ce-i reproduc figura androgenă.

Și astfel e acolo o mică tragedie, cum ar numi-o Bourget, în manierismul său de buduoar: — „o tragedie de salon”.

Teoria selecției și-a găsit o aplicare de utilitate socială. Cam ciudată și drastică... Dar nu vă speriați, lucrul se întâmplă tocmai în America. Bărbații și femeile eșitează din închisoare, copii de alcoolici, cei cari dau semne de anomalii sau perversiuni sexuale, sunt parcelati în colonii unde se aplică... desovărirea femeilor și castrarea bărbaților.

Judecați numai ce ar risca astăzi Edgar Poe și Jack London alcoolici, sau Walt Witmann, dacă ar călca pe teritoriul Californiei, pământul fagăduinței de odinioară unde în r'un singur an s'au fabricat 220 de eunuci.

Această nouă selecție, aplicată ca într'o herghelie oarecare, a stârnit protestări tocmai în Franța. În *La Connaissance* directorul revistei René-L. Dyon, se întrebă alarmat ce s'ar întâmpla, dacă după metoda californiană s'ar fi parcelat, printre anormalii destinați desovării, geni și talente ca Verlaine, Rimbaud, Baudelaire, Villiers de Lisle-Adam, Gerard de Nerval, etc. etc? Viitorul omenirii constă oare în uniformizarea speței omenești, prin mediocrizare, prin crearea, unui tip mijlociu, pe cale certificială așa cum fac crescătorii de curcii și cultivatorii de sparanghel?

Mon journal sous terre, de Zenaida Hippus soția romancierului Merejkovskii, tradus în colecția publicată la Paris de Bossard, aduce amănunte dramatice asupra vieții intelectualilor ruși sub regimul sovietelor. Niciodată n'a existat o înăbușire mai sistematică și mai crudă a spiritului, prin cenzură, tortura foamei, a închisorii și a nesiguranței de ziua de mâine. E moartea lentă a unei civilizații. E îngrozitorul spectacol al intelectualului flamând, în sdrêne, lipsit de hârtie, cerneală și pâine, ucis de două ori; odată în cugetare și a doua oară în biata ființă fizică, coborâtă în rândul animalelor vagabonde, și scurmată în gunoaie pentru a descoperi rămășițe de murdării ce se pot mânca.

Totuși se pare că viața intelectuală, ca o flacără slabă și tremurătoare renaște în țara sovietelor. *Raoul Labry* în „Le Monde Nouveau” (N:3 — februarie) publică însemnări inedite în această privință, culese din scrisori și din mărunțurile ultimilor călători întorși din republica foamei și a apocalipsului.

Gorki, omul care a făcut atât rău Rusiei în timpul revoluției, își ispășește o parte din păcate încercând să salveze ultimele rămășițe de gânditori. Într'un grup de aziluri; „Casa literaturii și artei” și „Casa Științei”, aceasta din urmă instalată în palatul Mariei Pavlovna din Petrograd — a reușit să adune scriitorii și savanții nesecerați încă de foame și molime, dându-le puțința de lucru. Ape-

lurile lansate către intelectualii din Anglia, Franța, America, Finlanda și Praga au avut răsunet.

Ajutoare în bani, haine, hrană, au ajuns prin Helsinfors, până la captivii închiși în Petrograd.

Astfel anul 1921, a adus în Rușia o adevărată resuscitare intelectuală; — în acest an s'au produs în literatură, arte și știință, mai mult de cât în ultimii trei ani la un loc. Bilanțul intelectual, al acestor din urmă ani, e tot atât de dureros ca acel al producției agricole, metalurgice, minere și industriale de sub regimul lui Lenin. Câte-va date, din producția librăriei rusești, fac de prisos alte amănunte.

În 1916 se numărau	16,140	publicații	div.
" 1917	12,297	"	"
" 1918	7,522	"	"
" 1919	3,827	"	"
" 1920	2,488	"	"

Iar dacă din aceste din urmă cifre, scoatem broșurile de propagandă răspândite cu profunziune de guvern în toată fosta împărăție moscovită, nu rămâne aproape nimic pe socoteala adevăratei literaturi și științe. În afara de câteva culegeri de versuri, ca ale lui Alexandru Block, deopildă, de câte-va mici cărți asupra decembrieștilor și de două tomuri ale lui Sorokine, supra *Fundamentului Sociologiei*, nu s'a mai tipărit nimic de seamă original în ultimi trei ani. În schimb s'au făcut câteva reeditări; o ediție populară din Cehov, Gogol și Pușchin. O reeditare a operii lui Herzen în 10 volume, și câteva raderuri din franceză, între care *Les Dieux ont Soif*.

Anul 1921 aduce o renaștere. Câteva case noi de editură, *Mysl, Pravo* și alte câteva din Petrograd și Moscova, par a se fi emancipat de tutela Sovietelor. *Casa Literaților*, a dat dovadă de o mare activitate, a fondat o revistă de literatură bilunară „Analele Casei de literatură” care se vinde cu 2000 ruble exemplarul. Primul număr conține un articol intitulat *Poezie și revoluție* apropos de Al. Block, studiul asupra lui Boborykin și Stasof și trei scrisori inedite ale lui Cehov. Aceiași casă sub titlul *Știință și Școală*, publică o serie de lucrări filozofice și istorice. O *Etică* de Radlof, o *Introducere la logică* de Pavarin ne, *Filozofie, a invenției și invenția în filozofie* de Lapschine, fostul profesor de filosofie la Universitatea din Petrograd, cum și alte lucrări de Kareief și Zeinschi. . .

Astfel din înunericul Rusiei flămânde, eei din urmă supraviețuitori ce mai pot gândi cu toată istoveala, încearcă o reabilitare a intelectualității.

De prea multe și prea bune traduceri, n' am avut a ne plânge niciodată. Ne-am trezit în literatură, suabisind cele din-tăi cânturi ce pot încăpea într'o antologie; atunci când scriitorii altor nații privelegiate, însemnaseră demult un capitol în literatură universală. Traducerile sunt dar mai mult de cât justificate. Pentru puținele flori rare răsărite până acum în solul național, nu avem de-ce trage împrejur un zid chinezesc.

Generațiile trecute de scriitori, par a fi înțeles aceasta. În opera lor, au găsit întotdeauna timp, să ne lese o traducere ori mai multe, din poezii ori romancierii cu înrudire de suflet. Chiar cei mai apropiați de noi, Coșbuc și Iosif; au jertfit o mare parte din truda nopților pentru a transpune în scris românesc opera lui

Virgil, Sacontala lui Calidasa, ori cartea cântecelor lui Heine și baladele lui Uhland. Editorii, când în gospodăria lor tipograficească, rezervau câteva cărți pe an, traduse din literaturile streine, apelau câteodată și la scriitori de-ai noștri cu recunoscută carieră literară; și nu recoltau întotdeauna manuscrisele cu truderi de la școlarii neisprăviți, femeile cu boala de scris și alți torturatori ai sintaxei natale. Am avut astfel, povestirile lui Maupasant traduse de Mihail Sadoveanu ori Emil Gârleanu, schițele lui Cehov traduse de N. Dunareanu, romane franceze traduse de Haralamb Leca, o parte din opera lui Fogazaro și dacă nu mă înșel și Logodiții lui Manzoni, în talmăcire românească de D. Tomescu. Firește înșiruirea e necompletă. Ne-am amintit întâmplător o tradiție care exista nu mai departe de acum zece ani în urmă.

Și astăzi?

Destul să cităm din catalogul unei edituri oarecare. Literatura streină e reprezentată prin: *O viața pierdută* (?) roman de Pierre Loti, *Pentru Iubire* (??) roman de Henri Bordeaux, *Dragoste de tată* (???) roman de Bourget, *Crimă și Conștiință* (????) roman de Oscar Wilde, *Femeia Adulteră* (?????) roman de Alphonse Daudet. *Din Viața Parisului* (?????) roman de Zola, *Umbra trecutului* (?????) roman de Anatole France și așa mai departe.

Din masacrarea sălbatecă a titlurilor, ne putem închipui ce va fi respectat traducătorul din original, atunci când *Portretul lui Dorian Gray* a devenit „Crimă și conștiință”, *Mica Parohie*; „Femeia adulteră” și *Histoire Comique*... „umbra trecutului”.

Multe edituri, din acele cu capitaluri, de zeci de milioane, și-au apropiat pe lângă direcția de conducere, așa numiți consilieri; — scriitorii înșfârșit, cu rost de îndrumători și cu îndatorirea să selecționeze și să claseze manuscrisele. E îndestul de trist, că acești sfătuitori au îngaduit editarea tuturor Stoicanilor Raducosminilor Eftimiilor și altor submedieoritaji naționale. Ar fi existat cel puțin o justificare. În lipsă de altceva, aditorul tipărește ce poate recolta din producția literilor române abundente în raducosmini. Dar cu literatura universală? Nici de aci nu va fi fiind de unde alege?

Centenarul lui Dostoevski a fost sărbătorit la Paris, la Teatrul *Vieux-Colomber*. Cu acest prilej *André Gide* a ținut șase lecțiuni la școala lui Jaques Copeau, iar *La Nouvelle Revue Française* a închinat întreg numărul său din Ianuarie, marelui romancier rus. Din scurta vorbire a lui *André Gide*, tipărită în fruntea numărului, reținem această caracterizare a lui Dostoevski și a secretului care a făcut să triumfe romanul său: „În toată literatura occidentală — și nu e vorba numai de cea franceză, — romanul, în afară de rari excepțiuni, nu se ocupă de cât de relațiunile oamenilor între ei, raporturi pasionale sau intelectuale, raporturi de familie, de societate, de clase sociale dar niciodată, aproape niciodată de raporturile dintre individ cu el însuși sau cu Dumnezeu raporturi ce primează aici pe toate celelalte... Minunea realizată de Dostoevski, e că fiecare din personagiile sale — și a creiat un popor — există mai întâi în funcție de ele însăși, că fiecare din aceste fiindje intime, cu secretele sale particulare ni se prezintă în toată complexitatea lor problematică — minunea e că tocmai

aceste probleme dau viață fiecărui personaj, ar trebui să spunem, că trăesc pe socoteala fiecărui personaj — și aceste probleme se ciocnesc, se lupă și se humanizează, pentru a agoniza sau a triumfa înaintea noastră. Nu este nici o problemă înaltă pe care Dostoevski să nu o abordeze. Dar imediat ce am recunoscut aceasta, trebuie să adăogăm; că nu le abordează niciodată într'o manieră abstractă, ideile nu există niciodată la el decât în funcție de individ... De aceea oricât de reprezentative ar fi personagiile sale, niciodată nu le vedem părăsind humanitatea pentru a deveni simbolice. Nu sunt *tipuri* ca în comedia clasică, rămân indivizi, tot atât de speciali ca cele mai particulare personajii ale lui Dickens”.

Înșfârșit cunoscutul critic și profesor universitar descoperitorul atâtor genii literare totale, atâtor genii parțiale, atâtor talente mari și mici și-a găsit nașul Cel care a descoperit poetul Cerna, „mai mare decât Eminescu” și pe novelistul Dragoslav „mai mare decât Creangă”, cel care a decretat superioritatea lui Budai-Deleanu, asupra tuturor autorilor de epoei comice din lume și a lui Caragiale, asupra tuturor ironicilor mondeali, are acum un reductabil adversar. Este un descoperitor de dată mai recentă, cu un număr mai restrâns de descoperiri, e drept, dar ce descoperiri!

Calitatea primează cantitatea. Un adevăr prea banal ca să mai ezităm a lua sceptorul din mâna celui dintâi și a-l înmăna cu toate reverențele admirației noastre, celui de al doilea. „E criticul cel mai june” vorba poetului, e descoperitorul domnului Maior Brăescu. Sau cum spune singur, norocosul căutător de aur în aridul pustiu al literilor românești, descoperitorul „Homerul ironic a vieții miltare”.

Cum se poate vedea noua descoperire a lăsat cu mult în urmă pe cele anterioare, cu care se fălea atâta bunul profesor și critic, care a reabilitat cu atât succes pe Budai-Deleanu și pe Caragiale. Ce este acest Caragiale pe lângă noul Homer! Nimic. O spune însăși descoperitorul No. 2. Un simplu istoric al mahalalei, al micii burghezii, al semidoctismului, al politicianismului mărunț. Și totuși omul ăsta e mai tare decât toți ironicii din lume. Vă închipuiți ce poate fi celălalt, Homerul cazon.

S'au îndârjit descoperitorii! Să vedeți acum ce mai Shaekspeare combinat cu Dante și cu Dostoevski o să trăntească privimul, de gelozie și ciudă. Și pe urmă să vedeți și pe al doilea! Și așa, literatura națională să îmbogățește cu genii și supragenii.

Erată

La pag. 363, col. I. în „Scisorile unui răzăș”, să se citească ultimele trei rânduri, în locul frazei greșit culese, care denaturează tot sensul;

...„Și fumul înpins de vânt se întoarce dela cer, ca fumul unei jertfe refuzate,,

Clarté

Directeur: *Henri Barbusse*,

Redacția și administrația: 16 Rue
Jaques-Callot (6) Paris.

Abonamente pentru străinătate un
an 30 fr. exemplarul 1 fr. 50.